

תּוֹשַׁב
IJAR
SIVAN
רוֹשׁ חוֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

LOTTE LASERSTEIN: AUTOPORTRÉT EN FACE, 1934.
(K textu na stranách 12–13.)

VOLBY DO ÚZ ŽNO

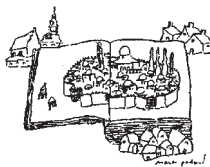
V nedeľu 28. apríla 2019 sa v Banskej Bystrici konalo valné zhromaždenie ÚZ ŽNO, na ktorom delegáti jednotlivých ŽNO volili na obdobie najbližších piatich rokov predsedu, dvoch podpredsedov a revíziu komisiu ÚZ ŽNO. Výsledkom voľby, ktorý bol potvrdený dominantným počtom hlasov, bolo zvolenie Richarda Dudu (1967) z košickej ŽNO do funkcie predsedu (v rokoch 2014–2019 bol podpredsedom). Miesta dvoch podpredsedov získali Igor Rintel (člen bratislavskej ŽNO a doterajší predseda ÚZ ŽNO, ktorý odsľúžil už dve funkčné obdobia a v zmysle stanov nemohol kandidovať za predsedu) a Oľga Hodálová, predsedkyňa ŽNO v Trenčíne. Do revíznej komisie boli zvolení Martin Barto (ŽNO Bratislava), Igor Barát (ŽNO Trenčín), Andrej Werner (ŽNO Bratislava), Juraj Turčan (ŽNO Banská Bystrica) a Peter Chudý (ŽNO Prešov).

Súčasnú Prezídium ÚZ ŽNO, ktoré je v období medzi valnými zhromaždeniami najvyšším orgánom zväzu, je tvorené šiestimi členmi ŽNO Bratislava, tromi členmi ŽNO Košice a ostatných desať obcí je zastúpených vždy predsedom príslušnej ŽNO.

Voľby nepredstavujú zlom, naopak, dá sa hovoriť o kontinuite smerovania zväzu. Nezmenené ostáva aj veľmi kritické stanovisko malej časti delegátov voči predovšetkým bývalému, ale aj súčasnému vedeniu ÚZ ŽNO. Na túto skutočnosť reagoval vo svojom nástupnom prejave novozvolený predseda. Z jeho prejavu vyberáme:

„Moje veľké, úprimné poďakovanie patrí môjmu predchodcovi, Igorovi Rintelovi. Svojou činnosťou výborne naplnil poslanie ústredného zväzu. Platí však, že nikto nie je doma prorokom. Zväzu sa nevyhlo vnútorné napätie, útoky, vykonštruované obvinenia a demagogická, niekedy až preafektovaná komunikácia. Jej autori asi nepočuli staré židovské príslovie, že b-h dal človeku dve uši a jedny ústa, aby veľa počul a málo hovoril. Ak by sme príslovie prispôbili modernej dobe, niektorí grafomani by mali prísť o heslo do svojho mailu zakaždým, keď cítia nutkanie masovo rozšíriť nové klamstvo. Nik si samozrejme neželá potlačanie demokratických princípov slobody prejavu. Avšak túžba po konfrontácii, fabulovanie, osočovanie, šírenie napätia a neistoty v komunite sú zavrhnutiahodné, pretože dláždia cestu do pekla. Pôvodcovia rozbrojov

AKTUALITY

asi nečítali nápis v priletovej hale letiska Ben Guriona v Tel Avive – nemysli si, že si najmúdrejší, tu sme všetci Židia!“

Staronovému vedeniu ÚZ ŽNO prajeme trpezlivosť, pevné nervy a rozvahy pri rozhodnutiach *jf*

PROHLÁŠENÍ KE ZDANĚNÍ

Poslanecká sněmovna 23. dubna 2019 schválila zdanění peněžitých náhrad, které církve dostávají od státu za majetek nevydaný v restitucích i přes předchozí zamítnutí této novely Senátem. Změna zákona nejen že způsobí církvím vážné finanční obtíže, ale pro některé menší církve může být dokonce likvidační. Tato novela se nám jeví jako nemravná a je ve své podstatě protiústavní.

Skupiny poslanců i senátorů jsou již připraveny obrátit se na Ústavní soud, protože považují takové zdanění náhrad za protiústavní i s ohledem na smlouvy, které stát uzavřel s církvemi v souvislosti s majetkovým vypořádáním.

Tímto krokem se relativizují jistoty právního státu a na Ústavní soud se spoléhá nikoli jako na pojistku demokracie, ale jako na prostředek řešení důsledků nezodpovědných politických rozhodnutí. Bohužel se jedná o vítězství populismu nad zdravým rozumem a principy právního státu. Hovořit v tomto kontextu o „poptávce společnosti“ je cynické.

Ani tento krok politické reprezentace však nemůže zabránit připravenosti církví a náboženských společností naplnovat své poslání ve prospěch člověka a společnosti a v úctě k Bohu.

Praha, 24. dubna 2019

Kardinál Dominik Duka, předseda České biskupské konference

Daniel Ženatý, předseda Ekumenické rady církví

Petr Papoušek, předseda FŽO v ČR

fžo

PROJEKT O. P. S. ŽIVÁ PAMĚŤ

Cílem projektu je přispět ke zlepšení kvality života obětí politické a rasové perzekuce v období druhé světové války, a to formou přímé finanční pomoci, přičemž finanční prostředky pocházejí z pozůstalosti Wolfganga Reinharda Storcha. K podání žádosti o jednorázový finanční příspěvek ve výši 6392 Kč jsou oprávněny osoby narozené do 8. května 1945 vč., které byly perzekvovány nacistickým režimem z politických a rasových důvodů (tj. vězni koncentračních, internačních či pracovně výchovných táborů, ghett, věznic gestapa, a dále osoby, které byly nuceny se ukrývat či žít pod cizí identitou z důvodu rasy, náboženství, národnosti, politického přesvědčení, sexuální orientace či příslušnosti k sociální skupině). Podrobnější informace na www.fzo.cz v rubrice aktuality. *fžo*

VOLBA PŘEDSEDY ŽOP

V pondělí 27. května, poté co uctila památku zesnulého předsedy obce Jana Munka minutou ticha, přistoupila reprezentace ŽOP k volbě nového předsedy. Pro zbytek volebního období, které končí v roce 2020, se stal nejvyšším představitelem pražské židovské obce její dosavadní první místopředseda František Bányai (1947). Ten už post předsedy obce v letech 2005–2012 zastával. V současné době působí rovněž v dozorčí radě akciové společnosti Matana, spravující nemovitosti ve vlastnictví ŽOP, a jako předseda výboru Veřejně prospěšného spolku na podporu osob dotčených holokaustem. *jd*

OBSAH

Sidra na tento měsíc 4–5

Neuměl lhát

rozhovor s Reinerem Stachem 6–7

Otevřeli své domovy – poděkování zachráncům dětí a britským rodinám 8–9

Boys 45 v Praze 9

Tady a ted' – příběh společnosti

německých templářů v Palestině 10–11

Tváří v tvář – pozapomenutá malířka

Lotte Lasersteinová 12–13

Naše Slovensko – súd odmietol návrh

na rozpustenie Kotlebovej strany

14–15

Albánie, země zaslíbená 16–17

Vila Zátorka v Bubenči 18–19

Románový životopis F. Kriegela 19

Připomenutí v letech 20

Izrael: S dohodou na stole 21

Výběr z českých médií 22

Kalendárium 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–27

Zprávy ze světa 28

Zemřel Jan Munk, dlouholetý ředitel Památníku Terezín, po několik období předseda FŽO v ČR a v posledních šesti letech také předseda pražské židovské obce, člen správní rady Židovského muzea a jistě by se našly ještě i další funkce a posty, které ve svém životě (narodil se roku 1946) zastával. Zajímavé na tom je, že Jan nebo lépe Honza, jak jsme mu všichni říkali, žádným bytostným funkcionářem nebyl – byl to slušný a hodný až vlídný člověk s mnoha zájmy a zálibami, ve kterých mu jeho úřední ani profesní povinnosti kupodivu nepřekážely a které na druhé straně také nepřekážely tomu, aby svěřené posty nezastával zodpovědně, svědomitě a k viditelnému prospěchu terezínského památníku, židovské obce i federace. Dával svým kolegům prostor k samostatné práci, nebyl malicherný ani autoritativní a svůj názor neprosazoval pokyny a příkazy, ale argumenty. Těmi, a jen těmi ho bylo možné přesvědčit. To podstatné o něm říká pan vrchní rabín v následujícím nekrologu. My, kteří jsme ho po léta znali a mohli s ním spolupracovat i kamarádřit, si budeme jen těžko zvykat na skutečnost, že už v tomto světě nebudeme potkávat dobrého člověka, Honzu Munka. jd

* * *

„Každý, kdo ho blíže znal, by souhlasil s tím, že byl Honza Munk milý člověk se smyslem pro humor a prakticky každý ho měl rád. Dokázal ocenit dobré jídlo, vychutnat příjemnou společnost a víno a vůbec všechny radosti života. Neměl rád konflikty a nikdy je nevyvolával. Nikdy nikoho nepomlouval a nesnášel intriky. Vystudoval sociologii na UK, věnoval se pak oblasti sociologických výzkumů, ale teprve s pádem komunismu našel v práci svůj smysl života, a to poté, co se stal ředitelem Památníku Terezín. I když měl rád svou rodinu, práce byla u něj vždycky na prvním místě, ať už se jednalo o Památník Terezín nebo o práci na ŽO v Praze nebo předtím při řízení FŽO.“

To mi napsala jeho žena po 43 letech šťastného manželství, když spolu vychovali tři dcery a už se mohli rado-

vat i z vnoučat. Ale když jsme spolu mluvili předtím, mluvila s úctou o tom, že jeho starost jako manžela a hlavy rodiny byla vždycky zaměřena k prospěchu těch druhých. Tím si ale vysloužil úctu těch, kdo ho znali z výkonu jeho povolání. Je sice pravda, že jako potomek velekněze Aharona miloval mír a vyhledával jej, ale

JAN MUNK 1946–2019

Foto Karel Cudlín.

dokázal dost nekompromisně zaujmout jasné stanovisko, když viděl, že hledání konsenzu k žádnému závěru nevede. V letech, kdy stál v čele Federace židovských obcí ČR nebo Židovské obce v Praze, jsme se proto naučili si jeho úsudku vážit, protože se do něj nikdy nepromítaly osobní zájmy a ambice a chápal své povolání jako službu ve prospěch druhých – a jsem přesvědčen, že to dělal i jako hlava rodiny. Manželství a rodina pro něj nebyly až na druhém místě za prací. Na prvním místě byla pro něj otázka, co je dobré, a na to hledal odpovědi. Tím si také vysvětluji, proč se doma, když si uvědomil, že jeho život nečekaně brzy skončí, tak nekompromisně uzavřel sám do sebe. Nebylo to dáno jen fyzickou slabostí, ale proto, že i ke své smrti přistupoval zodpovědně.

Honza jako většina českých Židů vyrůstal v rodině, jež své židovství odvozovala z katastrofy, jež poznamenala její národ. Jeho vzdělání, přístup k životu a povolání ředitele Památníku Terezín proto mohly vzbuzovat dojem, že tím jeho židovství začíná i končí. Jako rabín jsem však poznal i skrytou stránku jeho osobnosti, jež ostatně vysvětluje principy, jimiž se řídil a jimiž si také získával úctu. On totiž byl kněz, potomek generací židovských kohanim až zpátky k veleknězi Aharonovi, po němž byl pojmenován. A byl si toho velmi dobře vědom, ačkoli doba a prostředí, do nichž přišel na svět a v nichž vyrůstal a žil, přirozeně zabránily, aby své kněžství mohl praktikovat jinak, než že striktně dodržoval zákaz kontaktu s mrtvými, dokonce i s nejbližšími členy rodiny. Není, myslím, náhoda, že ho Bůh k sobě povolal až tento týden, když v Tóře čteme oddíl, věnovaný právě povinností kněží.

Nevím, jestli to kdy Honza Munk četl, ale vědomí, že tu je proto, aby sloužil druhým, dodržoval stejně zásadově jako zmíněný zákaz, protože tak mu velela jeho kněžská duše. „Po onemocnění, když si vyslechl dost drsný ortel, byl, myslím, docela statečný,“ napsala mi také paní Munková.

„Přijal svůj osud, smířil se s ním a nikdy si nestěžoval. Zemřel doma v kruhu svých blízkých tak, jak si to přál.“ K tomu mohu jen dodat, že než jsme se při našem posledním setkání rozešli, mi krátce pohlédl do očí a požádal mne: Modlete se za mne! Nejdříve jsem si to vykládal tak, že se mám modlit za jeho uzdravení, nebo abych za něj potom říkal kadiš, až umře, ale dneska si říkám, jestli to nebylo proto, že si netroufal se modlit k Bohu sám za sebe, poněvadž se to nenaučil. Stejně ale nezapomenu, že mě o to vlastně neprosil, ale jednoduše mi to přikázal jako nejsprávnější řešení pro nás všechny.

Tím vším chci říci, že nám odešel kněz, Aharon ben Chanoch ha-kohen.

EFRAIM K. SIDON,
vrchní zemský rabín

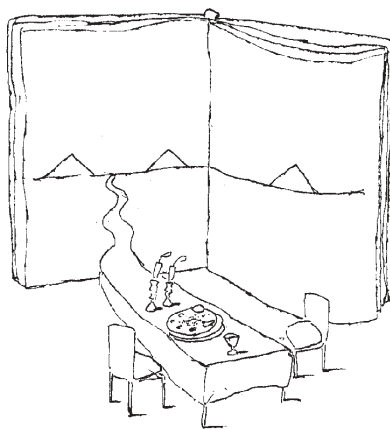
ZVEDNĚTE HLAVU (BEMIDBAR)

Na začátku oddílu Ki tisa Hospodin mluvil k Mošemu, říká: *Budeš-li zvedat hlavu synů Jisraele při jejich registraci (bi-pekudejhem), dá každý z nich při své registraci za svou osobu smírčí peníz a kvůli jejich registraci pak nedojde k pohromě. Každý z registrovaných odevzdá polovinu šekelu, šekelu svatyně, šekelu o hodnotě dvaceti gera, a polovina toho šekelu bude příspěvkem Hospodinu. Příspěvek Hospodinu odevzdá každý z registrovaných od dvaceti let výše. Při odevzdání příspěvku na usmíření za svou duši nedá bohatý více a chudý méně než polovinu šekelu!* Zaprvé z toho vyplývá, že samotná registrace je spojená s nebezpečím pohromy. Aby k ní nedošlo, je třeba, aby každý z registrovaných odevzdal polovinu šekelu jako příspěvek Hospodinu na usmíření za svou duši. To je chápáno jako *zvedání hlavy*, každé zvlášť a všech jako jedné.

Znovu se s pojmem *pekudim* (registrace) setkáváme v oddíle Bemidbar. I zde se hned na začátku setkáváme s tím, že je registrace dospělých mužů Izraele spojena se zvednutím hlavy: *Zvedněte hlavu celé obce synů Jisraele po jejich rodinách podle otcovských domů, a to podle počtu jmen všech jednotlivých mužů. Ty a Aharon tak zjistíte všechny povinné vojenskou službou v Jisraeli od dvacetiletého výše do jejich vojsk. A prvního dne druhého měsíce shromáždili celou obec a podle jejich narození u jejich rodin a původu z otcovských domů zjišťovali počet jmen jejich osob od dvacátého roku výše. Tak, jak Mošemu přikázal Hospodin, a on je zařadil v poušti Sinaj. Ze souvislosti vyplývá, že se to ani tentokrát neobešlo bez odevzdání poloviny šekelu za usmíření duše každého dospělého muže jako vklad (*pikadon*) do majetku svatyně, později chrámu. Učíme se z toho, že součet nebyl zjišťován počítáním hlav, ale součtem odevzdaných půlšekelů.*

Přitom jsme si ale z posledního oddílu 3. knihy Mojžíšovy Bechukotaj odnesli poučení, že lidskou bytost lze oceňovat podle věku jako dobytek. Jestliže někdo složí Bohu slib, odevzdá podle kněžského ocenění své osoby určitý obnos jako výkupné za svou duši. *Tvé ocenění muže ve věku mezi dvaceti a šedesáti lety činí padesát šekelů stříbra v šekelu svatyně, a jde-li o ženu, její ocenění činí třicet šekelů. A jedná-li se o osobu od pěti do dva-*

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Východ z Egypta.*

ceti let, pokud je to muž, činí dvacet šekelů, a deset šekelů, je-li to žena atd. Ale bylo-li by ocenění pro někoho nad jeho možnosti, postav jej před kněze a kněz at' jej ocení na tolik, na kolik slibující má.

Z toho je patrný rozdíl mezi jednotlivou duší, jež něco Bohu dobrovolně slibuje, a duší při povinném odvodu polovičního šekelu, kdy věk nehraje roli. Nejenže je poloviční šekel pro každého dostupný obnos, ale vyjadřuje rovnost duší bez ohledu na věk nebo jiné přednosti či nedostatky jejich tělesné schránky. V tom spočívá rozdíl mezi jednotlivcem, jenž Bohu slibuje, a jednotlivcem jako součástí celého národa. Proto *pekudim* v oddíle Bemidbar neznamenaají jen registraci počtu, ale zařazení jednotlivců do rodin, rodů a kmenů a z nich vyplývajících povinností v rámci jednoho celku. Ležení dvanácti kmenů je při rozdělení Josefova potomstva ve dva samostatné kmeny uspořádáno kolem Božího příbytku podle světových stran, vždy tři kolem praporu vůdčího kmene, v táboře Izraele, a kmen Levi v ležení Levitů je z nich vyňat ke službě v centrálním táboře Boží přítomnosti. Boží přítomnost

sjednocuje jejich mnohost, vytváří z nich jeden lid. Jejich společným „praporem“ je láska, jak napsal král Šelomo v Písni písní: *a jeho praporem nade mnou je láska.* Číselná hodnota slova *ahava*, láska, je stejná jako u slova *echad*, to je 13, tolik, co kmenů tábořících kolem svatého okrsku. Jednota národa je dána jeho soudržností a jeho soudržnost je podmíněna jeho láskou k Hospodinu.

Že je Izrael jediný národ na zemi, je řečeno i v 1Kronik 17, 21, i když s důrazem na něco jiného než lásku: *Kdo je jako ty, Jisraeli, jediný národe na zemi, který si šel Bůh vykoupit za lid (...) aby před tváří svého lidu vyhnal národy.* Období míru za krále míru, Šeloma, kdy mohl být postaven i Chrám, bylo ze světa Davidova krátkým zábleskem průhledu do budoucnosti, a Davidův svět je svět války. Verše jeho modlitby jsou tak ozvěnou slov Tóry v paršat Bemidbar: *zjistíte všechny povinné vojenskou službou v Jisraeli od dvacetiletého výše do jejich vojsk.* Osudovým posláním jediného národa, jehož smyslem bytí je sjednocující láska, bude válka až do dnů příchodu Mesiáše, syna Davidova, jenž ji vybojuje až do vítězství *Jeho míru.* A proto již v souvislosti s nocí východu z Egypta mluví Tóra o Izraeli jako o vojsku.

Obvykle se zdůrazňuje, co východ z Egypta znamená pro nás, a zapomínáme na otázku podstatnější, co znamenal pro Stvořitele, Boha Izraele. *Doba pobytu synů Jisraele, kdy sídlili v Micrajim, byla čtyři sta třicet let. A koncem těch čtyř set třiceti let se na den přesně stalo, že všechna Hospodinova vojska vyšla ze země Micrajim. Z tohoto hlediska vytáhl Hospodin z Egypta dobyt zpět svůj svět, jenž se mu odcizil. Při tom se opíral o šest set tisíc dospělých duší svých vojsk, vykopených ze ztotočení lidmi, aby sloužila jemu a nabylo smyslu dílo stvoření. Jeho válka neskončila darováním Tóry na Sinaji, neskončila dobytím Zaslíbené země, stavbou Šelomova chrámu ani jeho zničením, neskončila exilem ani šoa, a neskončila ani opětovným založením židovského státu. Proto ti, kdo oné památné noci vyšli z Egypta, nebyli jen naši dávní předkové, ale vycházíme tu noc z otroctví s nimi a jsme tak nezbytnou součástí Jeho vojsk.*

Je to noc, zachovaná Hospodinem pro jejich východ ze země Micrajim, je to tato Hospodinova noc, zachovávaná v jejich pokoleních syny Jisraele.

EFRAIM K. SIDON

DVĚ CESTY**Bemidbar (4M 1,1–4,20)**

Knihy *Šemot* a *Bemidbar* se sobě v mnohém podobají. Obě jsou o cestách, obě zobrazují Židy jako nevděčníky a kverulanty. Obě obsahují scény, kdy si lidé stěžují na nedostatek jídla a vody, v obou se dopouštějí závažného hříchu: v *Šemot* je to hřích s uctíváním zlatého telete, v *Bemidbar* epizoda se zvědy. V obou případech Hospodin hrozí, že lidi zničí, a zkáže zabrání Mojžíšova prosba.

Ale existuje tu rozdíl. *Šemot* vypráví o cestě odněkud, *Bemidbar* o cestě někam. *Šemot* je příběh o útěku z otroctví. V *Bemidbar* už Židé nechali Egypt daleko za sebou a léta putují Sinajskou pouští, dostali desky Zákona a postavili Svatostánek. Jsou připraveni vyrazit na další cestu, už se neohlížejí, ale hledí vpřed. Neuvažují o minulém nebezpečí, ale o cíli své cesty, o Zemi zaslíbené. Jdou do nového světa a nových podmínek, do neznáma.

Kdybychom Tóru nikdy nečetli, předpokládali bychom, že druhá část cesty bude příjemnější, optimističtější. Vždyť všechna velká nebezpečí pominula, faraon nakonec otroky propustil, Hospodin je zázračně zachránil rozdělením Rudého moře, vybojovali vítězství nad Amalékovými vojsky. Co se jim ještě mohlo stát?

Ve skutečnosti je opak pravdou. Nálada v knize *Bemidbar* je mnohem temnější než v *Šemot*. Vzpoury jsou ostřejší, Mojžíšovo vůdcovství váhavější. Jsme svědky toho, jak se poddává zoufalství, jindy propadá hněvu. Tóra realisticky líčí cosi velmi důležitého: Cesta odněkud je vždycky snazší než cesta někam.

Je snazší svrhnout v revoluci diktátora než vytvořit svobodnou společnost, v níž platí zákon a úcta k lidským právům. Stačí se podívat na to, jak dopadlo arabské jaro, posttitovská Jugoslávie nebo jak vypadá současné Rusko. A co platí ve společnosti, platí i v soukromém životě.

Často mě zarazí, kolika lidem schází životní sen, cíl. Dokážou měsíce plánovat dovolenou, ale nikdy se nezamyslí nad tím, kam směřuje jejich život. Berou věci tak, jak přicházejí. Nechávat událostem volný průběh je pasivní postoj, který znamená, že dovolujeme, aby náš život ovládaly vnější faktory. Ano, samozřejmě, že se vždycky vyskytnou neočekávaná úskalí, špatná rozhodnutí, překážky a prohry. Ale když víme, kam putujeme, vždycky dokážeme svůj směr nalézt.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – červen 2019 ijar/sivan 5779

Staronová synagoga

31. 5.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
1. 6.	sobota	BECHUKOTAJ 3M 26,3–27,34 hf: Iz Jr 16,19–17,14 mincha perek 5 konec šabatu	20.40 hodin 22.09 hodin
2. 6.	neděle	JOM JeruŠALAJIM – Den Jeruzaléma	
4. 6.	úterý	Roš chodeš sivan	
7. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
8. 6.	sobota	BEMIDBAR 4M 1,1–4,20 hf: Oz 2,1–22 mincha perek 6 konec šabatu	20.50 hodin 22.17 hodin
9. 6.	neděle	předvečer ŠAVUOT 1. den ŠAVUOT mincha a večerní bohoslužba	19.30 hodin
10. 6.	pondělí	2. den ŠAVUOT MEGILAT RUT MAZKIR mincha konec svátků	11.00 hodin 21.00 hodin 22.19 hodin
14. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
15. 6.	sobota	NASO 4M 4,21–7,89 hf: Sd 13,2–25 mincha perek 1 konec šabatu	20.50 hodin 22.23 hodin
21. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
22. 6.	sobota	BEHAALOTCHA 4M 8,1–12,16 hf: Za 2,14–4,7 mincha perek 2 konec šabatu	20.55 hodin 22.25 hodin
28. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
29. 6.	sobota	ŠELACH LECHA 4M 13,1–15,41 hf: Joz 2,1–24 mincha perek 3 konec šabatu	20.55 hodin 22.25 hodin

*V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.50 hodin.

Mazkir 10. 6. v 10.45 hodin.

*Večerní bohoslužby se zde konají 7. 6. v 19.30 hodin
a 21. 6. v 19.30 hodin.*

Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

NEUMĚL LHÁT

Rozhovor se životopiscem Franze Kafky Reinerem Stachem

Foto archiv nakladatelství S. Fischer Verlag.

Životopisec a publicista **REINER STACH** (nar. roku 1951 v Rochlitzu v Sasku) vystudoval filosofii, literární vědu a matematiku na Univerzitě Johanna Wolfganga Goetha ve Frankfurtu nad Mohanem. Po studiích působil jako lektor a vydavatel naučných publikací, později se začal systematicky zabývat dílem Franze Kafky. V roce 1987 vyšla jeho monografie Kafkův erotický mýtus. V roce 1999 připravil výstavu s názvem Kafka snoubenka představující pozůstalost Felice Bauerové, kterou Stach objevil v USA.

V odborných kruzích i u čtenářů se proslavil monumentálním třídílným životopisem Franze Kafky (Rané roky; Roky rozhodování a Roky poznání), na kterém pracoval osmnáct let a je považován za nejúplnější biografii tohoto autora. Český vyšlo toto dílo v letech 2016–2018 péčí nakladatelství Argo (viz Reh 2/2018).

Reiner Stach byl hostem květnového pražského mezinárodního knižního veletrhu a literárního festivalu Svět knihy. Rozhovor s ním otiskujeme u příležitosti výročí úmrtí Franze Kafky. Slavný autor zemřel před 95 lety, 3. června 1924.

Pane Stachu, některé německé recenze uváděly, že vaše třísvazkové dílo o Kafkovi není biografie, ale spíš životopisný román. Souhlasíte?

Životopisný román to není v žádném případě. Já jsem si přece nic nevymyslel: nepoužívám žádné dialogy. A i když popisuji epochu, ze které nemáme příliš zpráv,

fakta si rozhodně nevymýšlím. Čtenáři jen řeknu, je mi líto, mohu popsat, jak to pravděpodobně proběhlo, ale nemohu s jistotou tvrdit, že to bylo právě takto. A v tom spočívá rozdíl mezi biografií a románem. Používám sice několik technických triků, které obvykle používají autoři románů, například že vytvářím jisté napětí nebo určité věci líčím jako scény – ale ani v těch scénách nejsou žádné smyšlené detaily.

Jiné zase pochvalně srovnávaly váš výzkum a postupy s prací archeologa.

Ano, naše metody se shodují. Stejně jako archeolog jsem musel jít do různých vrstev: na povrchu zůstaly jenom ruiny, zatímco když jsem hrabal a kopal hlouběji, objevoval jsem mezi fragmenty souvislosti. A čím hlouběji jsem se dostal, o to víc jsem je chápal.

Proč jste se Kafkovu biografii rozhodl rozdělit právě na tři části?

Svazek *Rané roky* zachycuje Kafkovo dětství a mládí do okamžiku, kdy Kafka poprvé píše svým osobitým stylem – tedy do roku 1911 až 1912 a do povídky *Ortel*. Tento moment přitom sám Kafka vnímal jako začátek nové epochy v rámci svého života, a navíc je to období, z něhož nemáme žádné deníky. Prostřední díl pak končí rokem 1915 – a s trochou nadsázky bych mohl říct, že proto, že období od roku 1911 až do autorovy smrti je příliš podstatné a obsáhlé, než aby mohlo být v jediném svazku. To bych mohl skončit u knihy, která má přes 1400 stran, což by nebylo dobré. A přistupuje k tomu ještě další faktor: bádát a psát jsem musel zprostředka, protože o raných letech jsem měl z počátku velice málo informací.

Podle mínění části kafkologů zničil Franz Kafka sám až devadesát procent svého díla. Jste téhož názoru?

Kafka určitě zničil celé své rané dílo. Do doby, než dokončil studia, nebo dejme tomu před třidvacátým rokem svého života nepochybně napsal několik tisíc stran a pravděpodobně i několik set stran deníků. Tohle všechno zničil.

Ale silně pochybuji o tom, že tyto texty byly tak kvalitní jako jeho pozdější spisy. A kolik toho zničil později, lze těžko říct, ale podle mého odhadu to určitě nebylo devadesát procent.

Co pro vás představují Kafkovy deníky? Fakta, nebo fikci? Myslíte si, že v nich Kafka něco zamlčuje, nebo případně dezinterpretuje?

Ty deníky jsou svým jazykem literární, a Kafka v nich někdy přehání – ale nikdy nelže. Dnes je lze srovnat s jinými zdroji, které máme k dispozici, a okamžitě pochopíme, jak byl Kafka upřímný. Ostatně obdobný případ představuje *Dopis otci*: dlouho se o něm říkalo, že to je jen fikce, ale všechna fakta v něm sedí. Lze je ověřit a Kafka by byl blázen, kdyby si cokoli vymýšlel, protože pak by mu otec mohl kdykoli vmést do tváře, že to či ono přece není pravda. Kafkova pravdomluvnost je pro mě a pro mou práci jednou z jeho nejdůležitějších vlastností. Ten člověk neuměl lhát; a když ho lhát nutili, bolelo ho to.

Stýkáte se také s předními českými kafkology?

Ze starší generace znám velice dobře Josefa Čermáka, a také jsme spolu pořádali různé akce. Kurta Krolopa za Čecha nepočítám, ale Eduarda Goldstückera ano, a toho jsem znal. Vzpomínám si, že jsme kdysi oba vystoupili na debatě o Kafkových dopisech. Z mladší generace pak znám germanistku Barboru Šrámkovou, účastnil jsem se s ní nedávno jedné literární události v Jeně.

Můžeme dnes dovodit, nakolik vlastně znal Kafka českou literaturu?

Víme, že přečetl *Babičku*. A taky dopisy a deníky Boženy Němcové, protože její osud ho nesmírně zaujal. A patrně se seznámil i s tvorbou jiných českých autorů, ale až jako dospělý a zcela soukromě – zatímco německy psanou literaturu poznal v rámci školní četby už jako dítě.

Měl vůbec podle vás v rámci světové literatury Kafka nějaký velký vzor?

Jeho asi největší a nejdůležitější literární vzor byl Gustave Flaubert. A to proto, že Flaubert byl první romanopisec, který řekl, že román je potřeba psát stejně kvalitně jako lyrickou poezií – a že je to také možné. V té době totiž v literatuře existovala hierarchie, kdy úplně na vrcholu stála lyrika, pod ní drama a teprve pod ním román. Lidé měli pocit, že román může napsat v podstatě každý, tam se přece jenom vymýšlí děj a osoby. Ale psát lyriku, to už neumí každý, protože v lyrice musí přesně sedět každé slovo, musí tam správně ladit zvuk i jazyk, a to umí jen hrstka autorů. Sám Flaubert občas přepisoval jednu

stránku třeba dvacetkrát – tak dlouho, dokud každá strana nebyla dokonalá. A tím udělal na Kafku velký dojem; řekl si, že tak dokonale by chtěl psát také.

Jak byste z dnešní perspektivy zhodnotil redakční zásahy Maxe Broda do Kafkaova díla? Víte, že třeba v případě fragmentu *Amerika* jich nebylo málo.

Max Brod nebyl žádný velký autor – a úplně upřímně bych ho nejspíš charakterizoval jako autora ani ne druhé, ale třetí třídy. Psal příšerně kýčovitě romány a publikoval toho moc: prostě tvořil příliš chvatně, a byl také hodně rychlý ve svých soudech. Zásahy, které dělal do Kafkaova díla, jsou samozřejmě hrozné. Zasáhl například i do Kafkaových deníků, a to tím způsobem, že z nich vyškrtal celé odstavce – třeba ty, o nichž se domníval, že jsou sexuálně příliš otevřené, a tedy škodlivé, jinými slovy, že to není nic pro čtenáře. To se přece nedělá! Dnes máme naštěstí k dispozici skeny všech stránek Kafkaových rukopisů, a na nich je jasně vidět i to, kde Max Brod vlastnoručně něco vpisoval. Což je neprominutelné, neodpustitelné...

Co všechno ostatně věděl Kafka o Spojených státech? A z jakých zdrojů čerpal?

Když začal Kafka uvažovat o próze, kterou dnes známe pod názvem *Amerika*, nezačal rovnou psát, ale nejprve se o té zemi důkladně informoval. Četl o ní knihy, zejména cestopisy, a v Praze navštěvoval přednášky o Americe – některé z nich dokonce doprovázely obrazy, fotografie.

Navíc měli Kafkovi několik příbuzných, kteří se do Ameriky vystěhovali, a když se pak vraceli do Prahy na návštěvu, Kafka se jich celé hodiny vyptával. A neptal se na obecné věci typu politika, ale na detaily: kolik hodin týdně pracují, jak ta práce vypadá, kolik si vydělají. Jak je to tam s auty, je jich ve srovnání s Prahou víc, nebo méně? V *Americe* je například scéna s dopravní zácpou. Kafka dopravní zácpu v životě neviděl, protože v Praze ještě tehdy nic takového nebylo, ale popsal ji, protože mu ji přiblížili jeho příbuzní z Ameriky. A on nechtěl napsat sci-fi: chtěl popsat tu nejsoučasnější Ameriku. Když zjistil, že na obal jeho knihy má přijít stará kresba z 19. století, řekl, že je to špatně, že přece chtěl popsat nejmodernější New York.

Ale našel jsem tu i jeden rozpor v tom smyslu, že chování postav v románu je evropské, ne americké: konkrétně několik scén, které svědčí o tom, že kdyby byl

Kafka sám Ameriku zažil, tak by to takhle nenapsal. Třeba epizoda s liftboyem, kterého vyhodí z práce. Ve skutečné Americe by mu jenom řekli: teď půjdeš do kanceláře, vezmeš si papíry a pak už tě tady nechceme ani vidět. A celé by to trvalo asi minutu. Kdežto v románu to trvá něco přes hodinu, a s tím ubohým mladíkem tam uspořádají něco jako soudní líčení – a to je velice evropská představa.

Nakolik objevené dokumenty se podle vás nacházejí v Brodově pozůstalosti, která teď z rozhodnutí soudu putuje do Národní knihovny v Jeruzalému?

Já vím poměrně přesně, co v té pozůstalosti je, a pár věcí by pro mě jako životopisce bývalo důležitých. Například Brodovy deníky: tři z nich jsem četl, protože jsem z toho pověstného domu Ester Hofeové dostal kopie, ale těch sešitů se zachovalo mnohem víc. Nebo jiný příklad:

Životopisnou trilogii vydalo nakladatelství Argo.

kompletní korespondence Maxe Broda a jeho ženy, v níž oba o Kafkovi píší docela často, tu bych si samozřejmě přečetl hrozně rád. Nebo ještě další příklad: po první světové válce existovala v Československu Židovská strana a Max Brod byl za ni poslancem. Ve své funkci se často setkával s prezidentem Masarykem a občas s ním hovořil i mezi čtyřma očima. A pochopitelně si z těch rozhovorů dělal zápisky, které se v pozůstalosti také zachovaly. To je určitě mimořádně zajímavý materiál.

Vím, že si Max Brod u Masaryka stěžoval na to, jak Židé trpí, protože tehdejší pražský primátor Karel Baxa i policejní prezident byli antisemité, a prezidenta žádal, aby něco podnikl. Načež Masaryk odpověděl něco jako: Je mi líto, pane Brode, ale nemůžu tady úplně všechny vyměnit. Brod svému příteli Kafkovi o těch rozmlouvách důkladně referoval: v té době to-

tiž oba přemítali, jestli by neměli opustit Prahu a přesídlit buď do Berlína, nebo do Palestiny. Ne proto, že by byli zanicenými sionisty, ale kvůli agresivní protizidovské atmosféře v Praze – a samozřejmě velkou roli hrálo, co na to říká pan prezident. Ve světle těchto dokumentů bych pak moc rád bádál dál: třeba by mi to vydalo i na novou kapitolu.

V *Rocích poznání* se mimo jiné podrobněji rozepisujete o otci Mileny Jesenské. Byl to typický antisemita svojí doby?

Ano, byl – a sice v tom slova smyslu, že to byl český nacionalista, který byl na nový stát velice hrdý. A opovrhoval nejen Židy. Nesnášel taky Němce: tvrdil, že rozpoutali válku v roce 1914 a Češi za ně ještě museli bojovat, kdežto teď válku prohráli a Češi zvítězili.

Těžce nesl, že se jeho dcera dala dohromady s Ernstem Pollakem, za kterého se i provdala. Kdyby pak ještě žila s Kafkou, který byl pro Jesenského jen dalším německým Židem – to by už pro něj bylo příliš...

Na závěr vás nemohu nepožádat, abyste se pokusil charakterizovat vztah Franze Kafky k židovství.

To by byla přednáška na tři hodiny. Mám-li být ale stručný, řekl bych, že Kafkovým hlavním problémem nebylo židovství, ale identita. Pořád se sám sebe ptal, kdo vlastně jsem? Jsem Čech, Rakušan, nebo Žid? Nepatřím k žádné tradici. Kvůli touze někam patřit se Kafka, jak stárl, stále víc zajímal o dva tisíce let starou židovskou tradici. Zbožný nebyl a náboženstvím se nijak nezabýval, a třebaže mu byli sympatičtí mladí sionisté, protože byli emancipovaní a samostatní, nikdy se k nim nepřidal. Upoutaly ho spíše židovské příběhy, talmudské výklady a komentáře, a pak židovské osvícenství. Rok před smrtí dokonce docházel v Berlíně na vysokou školu na přednášky z dějin židovství, ale jako vždycky byl stále na pochybách. Říkal si, že se tak jenom uměle pokouší naučit něco, co mu není přirozené.

Za mnohem výstižnější v tomto ohledu tedy považuji epizodu, kdy známý pražský časopis *Der Jude* neboli *Žid* hledal redaktora. A Brod Kafkovi navrhl, že by to místo mohl vzít. Kafka odpověděl onou hojně citovanou větou: Určitě ne, co já mám společného se židovstvím – k níž později přidal: Nemám přece nic společného ani sám se sebou.

HANA ULMANOVÁ

OTEVŘELI SVÉ DOMOVY

Ministr zahraničí poděkoval zachráncům dětí i britským rodinám

Dne 30. dubna se v pražském Černínském paláci konala za přítomnosti řady hostů připomínka 80. výročí zahájení dětských záchranných transportů do Británie spojená s poděkováním ministra zahraničí ČR Tomáše Petříčka organizátorům emigrace před nacisty a britským rodinám. Britské zachránce, kteří v Praze působili různě dlouhou dobu v rozmezí od podzimu 1938 do vypuknutí války, tedy Doreen Warrinerovou, Nicholase Wintona, Trevora Chadwicka, Wenera (Billa) Barazettiho, zastupovali jejich příbuzní; Marie Schmolková a Beatrice Wellingtonová byly přítomny jen ve vzpomínkách. Rodiny, které se ujaly ohrožených dětí, zastupoval pan Russel Cleaver. V sále seděla 93letá Ruth Hálová (roz. Adlerová) z Českého Krumlova, kterou jeho rodiče roku 1939 přijali a s níž Cleaverovi zůstali v kontaktu i po jejím návratu do rodné země. Za zachráněné děti promluvila paní Eve Leadbeaterová.

Ačkoli se jednalo o setkání oficiální, přítomní si ho určitě zapamatují: nepadla při něm jediná prázdná fráze, jediné bezvýznamné slovo. Vše, co bylo řečeno,

Příbuzní Trevora Chadwicka si prohlíží pamětní list, vzadu je Barbara Winton.

stvrzovali přítomní svými osudy a skutky svých blízkých, které si pamatují jako obyčejné lidi a o jejichž výjimečných činech se dozvěděli relativně nedávno.

BEZEJMENNÍ

Ministr zahraničí ve svém projevu shrnul zoufalou situaci v nacistickém Německem okleštěném a odzbrojeném Československu. Hovořil o hrstce statečných Britů, kteří se rozhodli pomoci, a zdůraznil i onu „druhou stranu“, tedy ty, kdo děti (převážně židovské) přijí-

mali: „Jsou tu však také hrdinové, na které se dosud zapomínalo. Dá se říci, že je to jakýsi kolektivní hrdina, protože vzpomenout na jednotlivá jména je po tolika letech takřka nemožné. Tímto kolektivním hrdinou jsou britské rodiny, které se rozhodly přijmout malé uprchlíky v ohrožení života. Byly ochotny složit za ně vysokou kauci, pečovat o ně, živit je, šatit, starat se o jejich vzdělání... Byl to obrovský závazek. A válečná Británie přitom znamenala časté bombardování, hubené příděly, stálou nejistotu. Tito dnes už bezejmenní lidé otevřeli malým uprchlíkům své náruče i domovy a věnovali jim kus vlastních životů. Jim snad patří náš největší dík.

Iniciátoři a organizátoři záchranných akcí by se svými plány nemohli uspět, kdyby nenašli nezištnou podporu u těchto britských rodin a jednotlivců. Solidarita je vždy věcí komunity, větší či menší části společnosti – pomoci může každý, kdo se k tomu odhodlá. Je důležité na to pamatovat, neboť lekce staré osmdesát let zůstávají, bohužel, i dnes aktuální.“

Ministr Petříček připomněl také osud pražské rodačky Marie Schmolkové, která stála na počátku snah o pomoc ohroženým lidem: „Ihned po obsazení Prahy byla uvězněna a vyslýchána

gestapem, ve svém úsilí ale pokračovala i po propuštění. Následkem naprostého vyčerpání zemřela v emigraci v Británii v březnu 1940. Tehdejší ministr zahraničních věcí Jan Masaryk se s ní u hrobu loučil takto: „Mařenko, spolehněte se na nás. Budeme svorni, budeme se mít rádi, zvítězíme a domů si Vás odvezeme. Do té doby odpočívejte a duch Váš pomáhej nám ve společné svaté práci, pro mír, slušnost a svobodu.“ Ostatky Marie Schmolkové se ztratily neznámo kam a splnit daný slib se ukázalo těžší, než Jan

Masaryk předpokládal. Rozhodně se ale budeme snažit nezapomenout na ni a všechny ty, kdo v nouzi nejvyšší pomáhali těm nejpotřebnějším. Budeme pracovat a žít v jejich duchu.“

BEZ SLÁVY A SPÍŠE PODEZŘELÍ

Za příbuzné zachránců promluvil synovec Doreen Warrinerové, Henry Warriner (rozhovor s ním viz minulá čísla *Rch*).

30. dubna 2019 – poděkování po osmdesáti letech. Foto k článku: Matěj Stránský.

Připomněl jména těch, kdo tvořili jádro záchranného týmu. Také on zmínil „lidi, kteří otevřeli své domovy a svá srdce dětským uprchlíkům; tisíce lidí, kteří na pomoc běžencům darovali peníze, neboť na začátku záchranné akce britská vláda žádné finance neposkytla“. A dodal: „Vzpomínáme-li na britské dobrovolníky, nemáme zapomenout na spoustu Pražanů, kteří také pomáhali, často skutečně nesmírně riskovali a někdy za svou pomoc zaplatili životy.“ H. Warriner hovořil i o pocitech marnosti, jež zachránci později prožívali: „Téměř nikdo z těchto dobrovolníků neusiloval o ocenění svého úsilí. Doreen Warrinerová sice napsala roku 1939 vzpomínky *Zima v Praze*, ale nezamýšlela je publikovat. Domnívám se, že ve srovnání s hrůzami druhé světové války jim jejich záchranné úsilí muselo připadat bezvýznamné.“

Synovec D. Warrinerové zmínil i smutný paradox: zachránci nejenže nebyli za svou činnost za války a po jejím skončení nijak oslavováni, ale britskému státnímu aparátu byli dokonce podezřelí. Britská vláda sice roku 1940 Doreen Warrinerovou ocenila Řádem britského impéria, ale to byla výjimka. Naproti tomu ji „sledovala britská bezpečnost, neboť ji podezírali z toho, že je komunistka. Beatrice Wellingtonovou obvinili z toho, že je duševně labilní, a zaprotokolovali si, že Nicholas Winton strávil Vánoce 1941 s komunistickým agitátorem. Wenera

Barazettio internovali jako nepřátelského cizince. A Trevora Chadwicka měli sklon považovat za člověka, který se stal nacistou a spřátelil se s pražským velitelem gestapa.“

MISS MINNIE

Za zachráněné děti promluvila paní Eve Leadbeaterová. Narodila se v Praze roku 1931 v rodině Pragerů, rodiče ji dokázali vyslat v červnu 1939 dětským transportem do Británie. Její bratr Tomy takové štěstí neměl: zářijový záchranný vlak, do kterého byl zařazen, již nestihl vyjet a i s rodiči pak zahynul v Osvětimi. V Anglii se Evy ujala Miss Minnie, slečna Minnie Simmondsová, svobodná učitelka na základní škole, a své svěřenkyňi poskytla skutečný náhradní domov, vytvořily neobvyklou, nepočetnou, ale přece jen rodinu. Eve Leadbeaterová vzpomínala, jak o mnoho let později mohla již nemocné Minnie pomoc oplatit a postarat se o ni před smrtí. Jí a všem těm, kdo neváhali a děti přijali, poděkovala a dodala: „Jako poctivá a tvrdě pracující občanka Británie doufám, že jsem splatila něco z toho, co této zemi dlužím tím, že jsem učila na středních školách a po odchodu do důchodu pracuji jako dobrovolnice v dobročinných organizacích.“ Díky své životní zkušenosti se Eve Leadbeaterová angažuje v organizacích, které se snaží, aby v Británii byly přijaty děti, které do Evropy přicházejí samy bez rodičů.

Den před pamětním setkáním v Černínském paláci byla na zdi hotelu Alcron ve Štěpánské ulici odhalena pamětní deska Doreen Warrinerové. Vytvořil ji architekt David Vávra a připomíná místo, kde D. W. v Praze bydlela i pracovala. Na závěr

Eva Leadbeaterová: „Thank you, Miss Minnie.“

se sluší poděkovat – a ve své řeči to učinil i Henry Warriner – všem, kdo se o uskutečnění v dnešní době tak výjimečného setkání i vytvoření desky zasloužili; za neúnavnou organizační práci patří hlavní dík historikovi a dokumentaristovi Lukáši Příbylovi. (am)

BOYS 45 V PRAZE

Boys a jejich potomci zopakovali slavný snímek na Starém Městě

Po skončení druhé světové války se britská vláda rozhodla přijmout do země tisíc dětí, jejichž rodiče byli zavražděni v nacistických koncentračních táborech. Mezinárodní červený kříž jich v Terezíně a na dalších místech nalezl jen 732, z toho pouze 80 děvčat, proto se pro označení této skupiny vžil název Boys 45. Chlapci a dívky pocházeli z Polska, Německa, Československa, Maďarska, Rakouska a Rumunska. Před odjezdem, v květnu 1945, se první skupina shromáždila na Staroměstském náměstí a vyfotografovala se.

Po příletu do Británie se rozjeli do speciálně připravených ubytoven v Anglii a ve Skotsku, kde se zotavovali, poté získali opatrovníky, začali chodit do školy, studovat, pracovat. Většina v Británii zůstala, další se rozprchli do světa, hlavně do USA a Kanady, západní Evropy a Austrálie. Mnozí zůstali v kontaktu. Roku 1963 vytvořili asociaci, kterou nazvali 745 Aid Society, tedy Pomocná společnost 45. Jejím cílem je vypomáhat lidem (a nejen ze svých řad), kdo se ocitli v nouzi, připomínat minulost, předávat svědectví o holokaustu. Pravidelně pořádají setkání v Londýně, kterých se postupně účastní čím dál více jejich dětí, vnuků a pravnuků. Letošní akce byla výjimečná: Boys – několik přeživších, ale hlavně jejich potomci, celkem na 250 lidí – se sešli v Praze a vytvořili na stejném místě novou fotografii. Strávili spolu jeden květnový víkend (10.–12. května), oslavili šábes, setkali se s představiteli židovské obce, s velvyslanci Velké Británie, Izraele a Německa, prohlédli si město, jeli do Terezína. A hlavně: měli na sebe spoustu času. Do Prahy přijel i Mark Frydenberg, jehož otec, původem z Polska, se nakonec dostal do Ameriky: „Když máme sraz v Londýně,

trvá tak čtyři hodiny, je to milá, ale poměrně krátká společenská záležitost. V Praze jsme si hodně povídali. Bylo to zvláštní: ačkoli se mnozí předtím nezna-

Boys 45 na Staroměstském náměstí před sedmdesáti čtyřmi lety...

li, viděli se poprvé, všichni máme společný základní příběh, takže jsme se rychle spřátelili.“

Na stránkách společnosti www.45aid.org lze mj. nalézt ručně malované mapy zemí s označením měst, z nichž sirotci pocházeli, ke každé zemi jsou přiřazena konkrétní jména. Z československých měst to byly Ústí nad Labem, České Budějovice, Liberec, Pardubice, Olomouc, Ostrava, Brno, Bratislava, Žilina, Ban-

...a znovu v neděli 12. května 2019. Foto archiv a jd

ská Bystrica, Prešov, Užhorod a Mukachevo, do Anglie odjeli například Samuel Berkowitz, Hedvička Friedmannová, Jakob Farkaš či Alžběta Grafová. Všem poskytla válkou zničená Británie nový domov a životní příležitost.

Pro pražskou židovskou obec byla návštěva Boys událostí a šabatová bohoslužba ve Staronové synagoze měla díky přítomnosti mnohých z nich slavnostní i dojemný průběh. Samou svou existencí totiž dokládají, jak základní místo v judaismu náleží životu, svobodnému životu. (red)

TADY A TEĎ

Příběh Společnosti německých templářů v Palestině

Zajímavou kapitolou v moderní historii osídlování Svaté země je působení tzv. templářů, protestantské pietistické sekty Společnost templářů (*Tempelgesellschaft*), kterou založil v polovině 19. století v německém Württembersku protestantský teolog Christoph Hoffmann. Jeho

Christoph Hoffmann. Foto archiv.

cílem byl návrat k základům křesťanství a zřízení křesťanské zemědělské komunity ve Svaté zemi, komunity, která by se stala počátkem království Božího na zemi. V roce 1868 se první němečtí osadníci, hlásící se k jeho učení, usazují v Haifě, o rok později v Jaffě, 1871 zakládají kolonii v Saroně na místě, kde později vyrostl Tel Aviv, a roku 1873 se templáři objevují i v Jeruzalémě, kde se Hoffmann usadil a v roce 1885 zemřel.

Autenticky o Společnosti templářů a jejich začátcích v Palestině, především v Haifě, referuje další zajímavá postava, spojená s myšlenkou osídlení Palestiny, anglický spisovatel a cestovatel, křesťanský mystik a aktivní zastánce návratu židovského národa do Izraele, Laurence Oliphant (1829–1888). Poté, co procestoval takřka celý svět a napsal o tom řadu úspěšných knih, se Oliphant usadil v Haifě a poskytoval rady i pomoc prvním židovským osadníkům. Působení německých templářů pochopitelně nemohlo uniknout jeho pozornosti. Z některých jeho textů z let 1882–1885, knižně vydaných pod názvem

Haifa or Life in Modern Palestine, stojí za to v tomto ohledu citovat.

KARMEŠTÍ TEMPLÁŘI

„Roku 1868 se vydali pánové Hoffmann a Harteg s dalšími společníky do Konstantinopole s cílem získat od Vysoké porty ferman, který by jim umožnil usadit se v Palestině. Rok nato, stále ještě bez povolení, dorazili do Palestiny. Jako první místo pro uskutečnění svých záměrů si vybrali úpatí hory Karmel nedaleko Haify. Brzy po nich dorazili další templáři, rolníci i řemeslníci, vyměřili obvod a uspořádání vesnice v prostoru mezi úpatím hory a mořem, zhruba jednu míli na západ od města, a začali stavět domy. Brzy ovšem zjistili, že se jejich činnost setkává jak se systematickým nepřátelstvím místních úřadů, tak i s nevolí zdejších mnichů, kteří měli do té doby po sedm století nad Karmelem duchovní monopol.

Osadníci měli k dispozici jen omezené prostředky, navíc vázané nejrůznějšími poplatky a taxami. Na investice do vlastního budování osady a usedlosti peníze chyběly. Počáteční zápas o přežití byl tvrdý a urputný. Němečtí osadníci neznali místní jazyk ani hospodářské poměry v oblasti a nevěděli, jaký způsob obdělávání půdy se tu dá použít. A už vůbec neznali povahu ani zvyky místních obyvatel, kteří je zvědavě sledovali jako něco podivného a kuriózního. Nebyli také zvyklí na zdejší klima. Proti tomu všemu mohli postavit jen svou víru, vytrvalost a odhodlání. Ale díky nim se nakonec udrželi, a to nejen v Haifě, ale dokázali rozšířit své aktivity

Německá kolonie v Haifě na dobové pohlednici.

i do Jaffy, kde se kolonie amerických adventistů, kteří přišli do země před dvaceti roky, rozpadala. Templáři z Karmelu odkoupili jejich nemovitosti, usa-

dili se v nich a zanedlouho založili dokonce dvě nové kolonie, v Saroně, asi hodinu cesty od Jaffy, a další na předměstí Jeruzaléma. Tam má dnes jejich duchovní vůdce, mistr Hoffmann, své sídlo. Celkový počet obyvatel těchto čtyř templářských vesnic se odhaduje na tisíc osob, nepočítaje v to několik rodin sídlících v Bejrútu a v Nazaretě.

NĚMECKÁ KOLONIE V HAIFĚ

Největší z těchto obcí, ve které žije přes tři sta osob, je v Haifě. Dnes, po čtrnácti letech, ve kterých se střídaly dílčí úspěchy i větší či menší prohry, se zdá, že kolonisté směřují k relativní prosperitě.

Laurence Oliphant. Foto archiv.

Celých dvanáct let trvalo, než se jim podařilo legalizovat vlastnictví půdy, na které hospodařili. Úřady totiž tuto legalizaci odsouvaly na základě všech myslitelných překážek. Bylo také nutné zaplatit všem těm zprostředkovatelům a nominálním vlastníkům, kteří spojeními silami dokázali vyhnat cenu pozemků na čtyřnásobek reálné hodnoty. Rozdíl šel pochopitelně do jejich kapes. Nakonec se ale všechny překážky podařilo zdolat a dnes vlastní templáři v Haifě sedm set akrů (necelých 300 ha) zemědělské půdy. Vzkvétající pole a zelené zahrady a domy, postavené z bílého kamene, jsou milou a překvapivou vizitkou civilizace v této napul barbarské končině.

Přítomnost tří stovek farmářů a řemeslníků, lidí prostých, čestných a dovedných, začíná mít vliv i na okolní arabské obyvatelstvo. To si osvojuje zemědělské postupy, které farmáři užívají, a také místní řemeslníci se od nich hodně

naučili. Ledacos naznačuje, že by se Haifa mohla časem stát skutečně prosperujícím městem. Ostatně, po příchodu Němců tu přibýlo i domorodých obyvatel. Nové domy se objevily na všech stranách a mnohé další jsou rozestavěné. Cena půdy se ztrojnásobila a objem exportu i dovozu, procházejícího přístavem, stále stoupá. Zřejmě nejpozoruhodnější inovací je ale zavedení kolových vozidel. Před nějakými patnácti lety většina obyvatel Haify nikdy neviděla dostavník. Dnes omnibus, který vlastní a řídí místní provozovatel, poskytuje čtyřikrát denně spojení mezi Haifou a deset mil vzdáleným hlavním městem oblasti Akrou. Silnice, po které se jede, je sice pouhá pláž, a občas se dokonce mění i v močál, ale v téhle zemi se vozidla objevila prostě dřív než silnice. Od Karmelu na jih se rozkládá Šaronská rovina, po které se dá dojet do Jaffy, aniž by člověk potřeboval vyznačenou cestu, natolik je zbavena všech přírodních překážek.

Před patnácti lety by nikdo poté, co padla noc, nevyšel z haifských bran. Nebezpečí, že takový opovázlivce bude přepaden a okraden loupežníky z Tiry, vesnice asi sedm mil vzdálené od města a těšící se mimořádně špatné pověsti, bylo velké. Obyvatelé této vsi měli totiž ve zvyku se v noci pohybovat v okolí Haify a provozovat tam své řemeslo. Dnes může každý bezpečně cestovat na koni nebo pěšky v jakoukoli hodinu kterýmkoli směrem. Němci se skoro všichni naučili arabsky a hodně Arabů vás při setkání zdraví „Guten Morgen“ nebo „Guten Abend“, dvěma výrazy, z nichž se pravda skládá celá jejich znalost tohoto jazyka. Ale mají své osadníky rádi, respektují je a nemalá část půdy je nyní obdělávána Němci a Arabi společně. A vypadá to, že obě strany si dobře rozumějí a dobře spolu vycházejí. Když si uvědomíme, že karmelitánská mniši jsou na své hoře už sedm století a porovnáme-li jejich vliv na domorodé obyvatelstvo s tím, co počestní Němci dokázali

prostým příkladem, máme tu výrazný příklad rozdílu mezi konáním a kázáním.“

Tolik Laurence Oliphant, který patří k nejznámějším křesťanským protosionistům a o kterém se někteří historici domnívají, že patřil také k agentům britské tajné služby.

SARONA

Sarona, v pořadí třetí kolonie, kterou založili templáři ve Svaté zemi, byla hospodářsky nejúspěšnější. Její prosperita

Sarona v roce 1900. Foto archiv.

vycházela především z pěstování eukalyptů, z úrodných polí, z pomerančů (známá značka pomerančů Jaffa má svůj původ právě zde), také z pěstování vynikajícího vína a v neposlední řadě z řemeslné výroby. Především ale byla založena na vytrvalé, poctivé a houževnaté práci.

Tak tomu bylo až do roku 1917, kdy Britové dobyli Palestinu, komunitní centrum, kde se templáři společně mod-

Sarona dnes, v sevření mrakodrapů Tel Avivu. Foto archiv.

lili, proměnili ve vojenskou nemocnici, ostatní domy ve skladiště a většinu jejich obyvatel odsunuli do Egypta. Když se roku 1920 několik stovek templářů, vypuzených ze Sarony, mohlo vrátit, našli svoji kolonii v troskách. Podařilo se jim sice, opět po několika letech tvrdé práce, vrátit své osadě dřívější podobu i prosperitu, ale druhá světová válka už

byla na dohled. A s ní i definitivní konec přítomnosti templářů v Palestině

Míru, v jaké původem němečtí kolonisté sympatizovali s nacismem a Hitlerovým režimem, je těžké určit. Faktem je, že přinejmenším v Saroně obojí jistý ohlas mělo a že právě Sarona byla první obcí mimo Německo, kde vznikla pobočka nacistické strany. Někteří mladí templáři se také hlásili do německé armády. Faktem také je, že Britové považovali všechny německé kolonisty v Palestině za potencionální přívržen-

ce nacistického Německa. Bezprostředně poté, co byla vyhlášena válka mezi Německem a Anglií, proměnili Britové Saronu i ostatní templářské vesnice v internovní tábory,

obehnané ostnatým drátem. Posléze byli všichni templářští kolonisté vypovězeni z Palestiny a deportováni do Austrálie s tím, že jejich návrat je vyloučen.

CO ZŮSTALO

Tak skončil po sedmdesáti letech pokus templářů vytvořit království Boží na zemi, jak si to přál jejich spirituální vůdce, hic et nunc, tady a teď. Ale přesto po nich ledacos zůstalo. Přes relativně skromný počet nemálo přispěli k rozvoji moderního zemědělství v Palestině a na základě výsledků své práce rychle získali dobré jméno i uznání. Vysázeli vinohrady a ovocné sady a uvedli v oblasti do provozu první mlýny na olej a obilí, poháněné parním strojem. Pomocí čerpadel dokázali získávat ze země vodu, tak vzácnou a nezbytnou pro přežití. Otevřeli první

hotely a lékárny v evropském stylu a mimo to se věnovali výrobě tak základních a důležitých věcí, jako jsou mýdlo a cement – nebo pivo a víno. Domy a sídliště, které postavili, jsou dodnes ozdobou Jeruzaléma, Tel Avivu, Haify i dalších míst.

(S použitím knihy *Carmel* Amiho Bouganima a dalších pramenů připravil jd.)

TVÁŘÍ V TVÁŘ

Pozapomenutá malířka Lotte Lasersteinová a její portréty

Portrétní umění jako by už nemělo v současném umění opodstatnění. Díky touze mnoha tvůrců šokovat a za každou cenu být něčím novým je vše, co je spojováno s tradicí, vnímáno jako zastaralé a nemoderní. Portrétní

V hostinci, 1927.

umění se přitom vyvíjelo léta a bylo vždy nedílně spjata s tvorbou od chvíle, co člověk začal tvořit. Možná je to způsobeno tím, že ta bohatá a počtem

a virtuálních komunikacích. Vytrácejí se individuální rysy a roste přes komunikační kanály sdílená „radost“, nenávisť a pocit frustrace. Přitom právě dobrý portrét dokázal zachytit jedinečnost každého člověka a ve výrazu tváře, gest, zvolenou barevností zprostředkovat atmosféru dané doby. V Berlíně právě probíhající výstava pozapomenuté malířky Lotte Lasersteinové je toho nejlepším příkladem.

VEČER NA TERASE

Velký obraz *Večer na terase v Postupimi* z roku 1930 zobrazuje stav myslí vnímavých lidí uvědomujících si velmi zřetelně počínající agónii výmarské republiky a snad již tušících ne příliš vzdálenou neblahou budoucnost. Autorka se vyobrazila ve společnosti svých přátel. Pravděpodobně předtím spolu diskutovali a popíjeli, na zemi stojí poloprázdné lahve a na stole zpola vypité sklenice. Rozhovor skončil, už není co říci. Z výrazu tváře malířky číší naprostá beznaděj, muž, který sedí po její levici, má pláč na krajíčku a druhý muž,

očima. Obraz lemují po stranách dvě černě oblečené, zády k divákovi otočené ženy, z jejichž postoje cítíme loučení a rezignaci. O čtyři roky později maluje

Lotte Laserstein, 1933.

další velký obraz *Diskuse*. Tři muži, tísňící se v malém, zřejmě podkrovním pokojíku či ateliéru, sedí těsně vedle sebe, okénko při stropu zavřené, aby ani slovo neproniklo k nepozvanému uchu ven. Spiklenci vzrušeně diskutují, pravděpodobně o politické situaci a směřování země, píše se rok 1934 a Hitler je již rok u moci. Na zemi leží o čtyři roky

Večer na terase v Postupimi, 1930.

obyvatel menší část světa, která žije v nadbytku a na pohled svobodně, je čím dál více uniformní a závislejší na masových sdělovacích prostředcích

který sedí šikmo vpravo proti ní, jako by ztuhl pod návaem smutku a s ním spojené deprese. Pod stolem odevzdaně leží velký pes s dominujícíma smutnými

starší pes, zcela již odevzdaný a s okem vyhaslým. Jeden z mužů je malíř Gottfried Meyer, stejně jako Lotte Lasersteinová žák Ericha Wolfsfeld, profesora

na berlínské akademii – do doby, než ho nacisté vyhodili pro jeho židovský původ –, kterému Meyer pomohl v roce

Já a můj model, 1929.

1939 uprchnout z Německa do Anglie. Sám Meyer byl v roce 1944 odsouzen jednotkami SS k smrti, ale podařilo se mu utéct, řadu týdnů pak živořil a ukrýval se v lese. O čtrnáct let později, ve švédském exilu, vzniká poslední velký obraz s námětem společnosti přátel *Večerní rozhovor*. Do přítomnosti zahalený pustý pokojík, ve kterém jakoby z trhliny vystupovala částečně světla namalovaná zadní stěna a záblesk světla osvětlil tváře dvou z pěti přítomných lidí. V čele společnosti sedí z profilu malovaný muž, který zřejmě něco neveselého povídá, ostatní mu pozorně naslouchají. Ze všech tváří vyznačuje smutek smíchaný s notnou dávkou zádumčivosti.

Mackie Messer a já, 1932.

TŘICÁTÁ LÉTA

Jedním z vyobrazených je sochař Walther Beyer a jeho žena Marianne, kteří do

Švédska také přešli z Německa před bestii zvanou nacionální socialismus. Na rozdíl od mnoha jiných přežili, ztratili však domov, bestie sice prohrála, v lidech je však přítomna stále dál. Na mnoha dalších portrétech, ve kterých se mísí prvky tradičního portrétního umění 19. století s expresivním výrazem a stopami nové věcnosti, jsou zachyceni přátelé, autorka sama a především její přítelkyně herečka a zpěvačka Traute Rose. Na několika obrazech se autorka vypořádala jako mladá, zcela emancipovaná, moderní a předsudky nezatížená žena s nakrátko ostříhanými vlasy. Na jiných jak maluje akt své přítelkyně Traute. Na jednom zvláště intimním, pojmenovaném *V mém studiu*, leží na posteli v uvolněné

Žena v letním klobouku, 1929.

pozici nahá přítelkyně. Se zavřenými očima jako Venuše z obrazů italských renesančních mistrů spokojeně odpočívá, zatímco Lotte Lasersteinová ji soustředěně maluje. Kontrast tepla a intimity na straně jedné a na straně druhé chlad za oknem v podobě města Berlína s bělavým kobercem sněhu na střechách domů a listů zbavených stromů. Na lehce ironizujícím obraze z roku 1932 *Mackie Messer a já* se vypořádala jako dáma ve společnosti Mackieho, který má na hlavě hučku a cigaretu v ústech. Vraha a lupiče, ústřední postavy Brechtovy *Krejcarové opery*, satiry na měšťácký styl života lepší společnosti výmarské republiky. Hra byla o rok později nacisty zakázána. Ve druhé části výstavy jsou portrétní malby jiných berlínských malířů z období výmarské republiky: Ericha Wolfsfelda, Christiana Schada, Otto Dixe, Ernesta Neuschula, Georga Grosze, Jeanne Mammenové a dalších.

EMIGRACE

Lotte Lasersteinová se narodila 28. listopadu 1898 v městečku Preussisch Hol-

Emigrant, 1941.

land ve východním Prusku, dnes v polském městečku Pasłęk. Po smrti otce se rodina přestěhovala v roce 1902 do Gdaňsku a v roce 1912 do Berlína. V letech 1921–1927 studovala na berlínské akademii u Ericha Wolfsfelda. V roce 1931 měla svoji první samostatnou výstavu v galerii Gurlitt v Berlíně. Od roku 1933 nesměla jako Židovka vystavovat. V roce 1935 a 1936 působila jako učitelka kreslení na soukromé střední židovské škole v Berlíně-Schönebergu. Roku 1937 se jí podařilo emigrovat do Švédska, její sestra Käte přežila se svým partnerem v ilegality v Berlíně, matka byla zavražděna 16. ledna 1943 v Ravensbrücku. Zemřela 21. ledna 1993 ve švédském Kalmaru.

JAN PLACÁK

Ruská dívka s pudřenkou, 1928.

Lotte Laserstein: *Face to Face*, Berlinische Galerie, Landesmuseum für Moderne Kunst, Alte Jakobstrasse 124–128, 5. 4.–29. 7. 2019.

NAŠE SLOVENSKO

Najvyšší súd odmietol návrh na rozpustenie Kotlebovej strany

V máji 2017 podal generálny prokurátor Slovenskej republiky Jaromír Čížnár návrh na rozpustenie parlamentnej politickej strany Kotleba – Ľudová strana naše Slovensko. Svoj návrh zdôvodňoval tým, že ĽSNS svojim programom, zameraním a činnosťou porušuje ústavu, zákony a medzinárodné zmluvy Slovenskej republiky. V návrhu sa objavili aj tvrdenia o podpore fašistických tradícií a prejavoch sympatií k Slovenskému štátu z rokov 1939–1945.

Nie je to prvý prípad, keď bola súdne napadnutá samotná existencia Kotlebovej politickej organizácie. V rokoch 2003–2006 stál Marián Kotleba na čele otvorene fašistického občianskeho združenia Slovenská pospolitosť (SP) a používal oficiálny titul „vodca“. Ministerstvo vnútra SR podalo v septembri 2005 podnet na trestné stíhanie proti SP za hanobenie národa, rasy a presvedčenia. O mesiac neskôr podal vtedajší generálny prokurátor Dobroslav Trnka návrh na rozpustenie SP. Aj vtedajší návrh argumentoval rozporom medzi stanovami Slovenskej pospolitosti a ústavou SR. Súčasne s návrhom na rozpustenie bola podaná aj žaloba na Mariána Kotlebu vo veci propagácie fašizmu.

Najvyšší súd SR akceptoval argumenty vtedajšieho generálneho prokurátora a rozpustil Slovenskú pospolitosť pre jej nedemokratické stanov. Bolo to v marci 2006. O mesiac neskôr Kotlebu začali trestne stíhať za výroky o stavovskom štáte a „bielom Slovensku“ v Slovenskom rozhlase.

NAŠE SLOVENSKO

Súčasná strana Mariána Kotlebu, ktorá je predmetom žaloby terajšieho generálneho prokurátora je (od volieb roku 2016) parlamentnou stranou zastúpenou 14 poslancami.

Správny senát Najvyššieho súdu SR pod vedením sudkyne Jany Zemkovej po dvoch rokoch skúmania žaloby a vypočúvania svedkov dospel 29. apríla 2019 k rozhodnutiu, v ktorom zamietol žalobu generálneho prokurátora ako nedostatočne odôvodnenú. Kotlebová strana môže podľa Najvyššieho súdu naďalej fungovať ako parlamentná politická strana. Žaloba aj proces boli zo strany verejnosti aj

médií mimoriadne pozorne sledované a vyneseny rozsudok komentoval značný počet komentátorov. Komentáre zdôrazňovali, že návrh generálneho prokurátora bol nedostatočne spracovaný, spackaný a celý súdny proces sa týkal predovšetkým procesných záležitostí a nedotkol sa skúmania ideologickej podstaty ĽSNS.

Trochu inak vidia veci sympatizanti Kotlebu a slovenského fašizmu. Súdne rozhodnutie chápu ako svoje víťazstvo a v zhode s komentátormi prognostikujú nárast preferencií ĽSNS. Najnovšie výskumy preferencií politických strán im dávajú v tejto veci za pravdu. V máji zverejnené výsledky prieskumov posunuli ĽSNS na priečku druhej najsilnejšej strany v slovenskom parlamente. Podľa

M. Kotleba po prezidentských voľbách. Foto Ján Krošlák.

agentúry Fokus by jej svoj hlas dalo 11,7 % voličov, agentúra AKO jej nameralo až 13,9 % hlasov.

ANTISEMITSKÁ IDEOLÓGIA

Značná časť komentárov, rovnako ako argumentácia generálneho prokurátora, akcentovala protirómsku rétoriku kotlebovcov a označila jeho stranu (aj) ako rasistickú. Čo však chýba a čo mnohí politici aj novinári na Slovensku nevidia a nekomentujú, to je skutočnosť, že strana Mariána Kotlebu stojí predovšetkým na antisemitskej ideológii, že táto ideológia tvorí jej uhoľný kameň, aj keď v niektorých obdobiach sa jej členovia z taktických dôvodov zdržiavajú ostrejších vyjadrení. V nasledujúcich riadkoch chceme uviesť viacero mediálne známych prípadov antisemitských vyjadrení Mariána Kotlebu a ďalších členov ĽSNS.

Už roku 2005 Kotleba opakovane tvrdil: „Lepšia ako parlamentná demokracia je stavovská demokracia. Štát vedú od-

borníci, ktorých si vyberá národ. Tiso bol jediný a najlepší slovenský prezident“ Počúvalo ho asi 50 ľudí s fakľami a v tmavomodrých uniformách dokonale pripomínajúcich rovnošaty Hlinkovej gardy. Okrem nich tam bolo asi päťdesiat prívržencov, ktorí na slová „vodcu“ republikovali „Sláva Tisovi, nech žije vodca“ (august 2005, Zvolen).

Pri spoločenskej akcie venovanej výročiu vzniku „Slovenského štátu“ v roku 2005 Kotleba vyzval prítomných „na boj proti sionistickej snahe o svetovládu“ a dodal, že „Slováci sa nikomu za Slovenský štát nemusia ospravedlňovať, ale naopak, majú byť hrdí na všetkých, ktorí sa o Slovenský štát zaslúžili“.

Priam ako výzva na pogrom pôsobilo vyhlásenie Hlavného vedenia Slovenskej pospolitosti z 9. septembra 2005 v ktorom sa písalo: „nášho Vodcu fyzicky napadli... útok bol plánovaný a predchádzala mu masívna lživá kampaň zo strany sionistických médií a organizácií. Preto sa SP-NS nebude zaoberať vykonávaním tohto teroristického činu, ale svoju pozornosť bude venovať tým, ktorí pripravili živnú pôdu pre spáchanie tohto brutálneho útoku. Na stráž!“

Polícia rozohľadla demonštráciu, na ktorej sa zúčastnilo asi 150 členov Pospolitosti v rovnošatách. Verbálne sa k Židom ani „sionistom“ nevyjadrili, ale vedľa tribuny mali pripravené balenia cukru

so slovenským znakom a nápisom „Radšej dražší od Slováka ako lacný od Žida“ (Modra, október 2005).

„Židom, ktorí len z milosti slovenského národa žijú na našom území, až bytostne prekáža všetko, čo je slovenské, národné a kresťanské. Aj v minulosti pôsobili proti slovenskému národu, jeho štátnosti a kresťanským tradíciám, a to veľmi často v pevnom spojení s maďarskými šovinistami a domácimi zradcami.“ (Reakcia Kotlebu na protest ÚZ ŽNO proti demonštrácii Slovenskej pospolitosti v Komárne v roku 2005).

V marci 2009 odvedli policajti Kotlebu z pódia a obvinili z propagácie fašizmu po tom, ako prítomných pozdravil „Na stráž“. Keďže pri tom nezdvihol pravú ruku, ako to robili gardisti, súdne konanie zastavili. Napriek viacerým obvineniam Kotlebu za extrémizmus dodnes neodsúdili.

V r. 2009 vyjadroval obavy, aby sa zo Slovenska nestal „skutočný satelit, ale

v tomto prípade nie Nemecka, možno Spojených štátov, ale určite satelit izraelský“. V júli 2015 použil ilustračný obrázok z priam „vzorovej“ protižidovskej karikatúry. ĽSNS na kritiku reagovala, že grafik použil historické vyobrazenie úžerníka a nevedel, že ide o antisemitské vyobrazenie žida (!). Na podobné obrázky svojho času reagoval ÚZ ŽNO, keď podal pri podobnom zverejnení „karikatúry“ trestné oznámenie. Banskobystrická polícia podanie zamietla, pretože „sa nepreukázal úmysel“. Aj v júli 2015 ĽSNS znovu použila podobnú karikatúru v súvislosti s médiami. Kotleba v minulosti viackrát naznačoval, že slovenské médiá vlastnia Židia a rovnako je presvedčený, že dianie vo svete riadia „sionisti“. Aby sa zbavil vplyvu „sionistov“ chce, aby Slovensko vystúpilo z Európskej únie a NATO (o pakte NATO, ktorého členom je SR hovorí zásadne ako o „zločineckej organizácii NATO“).

RASIZMUS

Rasizmus v jeho rétorike je častý. Okrem provokatívneho pozdravu „pekný biely deň“, ktorý rád používa, sa prejavil aj pri zbieraní voliteľných dvoch percent z dane „pre slušné biele rodiny“. Viacerí členovia ĽSNS na sociálnych sieťach použili neonacistické heslo: „My musíme chrániť existenciu našich ľudí a budúcnosť bielych detí.“ Číselný akronym tejto vety je 1488, podobne ako 88 je akronym nacistického pozdravu „Heil Hitler“. Obidve tieto číselky sa často objavujú v súvislosti s akciami Kotlebu. Aj v súčasnosti je obvinený za rozdávanie šekov v hodnote 1488 eur. Obhajuje sa tým, že ide o čistú náhodu a výsledok zbierky (!)

Denník *SME* zaslal Kotlebovi niekoľko otázok k jeho minulosti. Okrem iných, či stále považuje povstalcov v Slovenskom národnom povstaní za zradcov, či verí, že sú za svetovým dianím Židia, ako to kedysi tvrdil, a prečo v ĽSNS upustili od nosenia uniforiem. Odpovedať odmietol. „Keďže otázky nie sú zamerané konštruktívne, ale konšpiračne, tak ich nebudeme komentovať,“ reagoval podpredseda Kotlebovej strany Milan Uhrík.

„Sme tu, aby sme si pripomenuli 70. výročie Slovenského štátu. Na výčitky o prenasledovaní židovského obyvateľstva môžeme povedať jedno: My sme národnosti slovenskej, nie národnosti židovskej. A preto nás židovská otázka ako

taká nezaujíma.“ (Marian Kotleba, 14. marec 2009)

V roku 2015 podala ĽSNS žalobu za „propagáciu sionizmu“. Dôvodom bola výstava združenia Post Bellum, v ktorej bol priblížený život pani Štefanie Lorandovej, členky sionistickej organizácie Hašomer Hacair. Pani Lorandová počas holokaustu pomáhala prenasledovaným Židom. Výstava pohoršila Mariána Kotlebu a členov jeho strany.

„Treba si prečítať takú zaujímavú knižku, volá sa Protokoly sionských mudrcov. Tam, si myslím, každý inteligentný človek nájde predobraz alebo plán, ako sa to bude vyvíjať a veľmi jednoducho porovnaním súčasného stavu a textu knižky bude vedieť zistiť, kde sa momentálne nachádzame a čo nás čaká“ (Marian Kotleba v internetovej relácii Infovojna 21. septembra 2017, reláciu moderoval Norbert Lichtner).

Na tlačovej konferencii v roku 2016 sa M. Kotleba odmietol vyjadriť k otázkam ako holokaust, neonacizmus, Slovenské národné povstanie a pod. Povedal, že tieto témy nie sú pre neho podstatné. Daniel Vražda, autor komen-

tára z 25. novembra 2016 v denníku *SME* písal, že „Kotleba a jeho strana považujú holokaust za takzvaný Rómov za parazítov, SNP za puč a partizánov za banditov“. Iný komentár (*SME*, 25. novembra) píše, že ešte ako „vodca“ SP chválil vyhnanie Židov z krajiny. Pripomína tiež, že brat Mariána Kotlebu je majiteľom obchodu KKK (Ku-klux-klan) obľúbeného pravícovými radikálmi, že za Ľudovú stranu kandidoval aj Ivan Sýkora, nástupca Kotlebu vo funkcii „vodcu“ SP a že ďalšiemu členovi SP Michalovi Lašákovi našla polícia pri prehliadke fotografii Rudolfa Hessa. Na kandidátke ĽSNS sa objavili aj mená ako Marián Magát (otvorený obdivovateľ Hitlera a popierač holokaustu), Rastislav Rogel (Spevák skupiny Juden Mord, v minulosti obžalovaný z výtržníctva a propagácie fašizmu. Súd ho oslobodil.) alebo Ľubomír Huďo (konšpirátor, ktorý opakovane

naznačuje, že svet je riadený židovskými bankármi).

ZABUDNUTÉ SYNAGÓGY

Z rokovania NR SR z apríla 2017: Poslanec Marián Kotleba reaguje na poslanca Krajniaka, ktorý podáva návrh na zákaz výstavby a prevádzkovania mešít: „Pán kolega, máte pravdu, mešity sú skutočne nebezpečné. Ale na niečo ste vo svojom návrhu zabudli, na synagógy. Tie sú rovnako nebezpečné, alebo ešte nebezpečnejšie ako mešity.“ Kotleba v tejto rozprave dodal, že „moslimov na Slovensko a do Európy dotiahli sionisti, ktorí chcú zničiť kresťanské štáty“.

Celé spoločensko politické okolie Mariána Kotlebu je plné škandálov spojených s propagáciou nacizmu, s neonacistami chváliacimi Hitlera, s vyvetovanými hákovými krížmi, s neonacistickými kapelami, s internetovými statusmi chváliacimi nacistov a tretiu ríšu. Snáď celá neonacistická scéna Slovenska (a tá nie je malá) je nejakým spôsobom napojená na ĽSNS. Aj poslanci ĽSNS sediaci v slovenskom parlamente sa zviditeľnili ako antisemiti, napr. poslanec Stanislav Mizík, ktorý sa rozhorčil nad skutočnosťou, že medzi osobami, ktoré prezident Kiska ocenil, sa ocitli aj Židia (súd Mizíka oslobodil, pretože akceptoval tvrdenie iných poslancov ĽSNS, že poslanec Mizík nie je schopný pracovať s počítačom, a teda nemohol predmetný status

s jeho podpisom napísať!), alebo poslanec Marián Mazurek, ktorý na internete spochybňuje kritiku nacizmu a píše, že „Hitlerovi sa učia samé klamstvá ... celá história je prekrútená chazarmi“ (ani v tomto prípade súd nevidel propagáciu fašizmu).

V citácii podobných vyjadrení by bolo možné ešte dlho pokračovať, antisemitizmus v prejavoch Kotlebu a jeho spolustraníkov je častý a trvale prítomný. Slovenská verejnosť, novinári a politici sa však touto stránkou činnosti Kotlebu a jeho strany nezaoberajú, verbálny antisemitizmus často nevnímajú a to ani v prípade, keď je očividný. Podobná situácia je na polícii, prokuratúre, na súdoch.

Otázkou na záver je, čo sa musí stať a čo musí nejaká politická strana urobiť, aby orgány Slovenskej republiky uznali, že sa jedná o propagáciu fašizmu a postavili takúto stranu mimo zákon.

JARO FRANEK

ALBÁNIE, ZEMĚ ZASLÍBENÁ

Z výletu do země, která za války chránila nejen své Židy

Když v roce 1935 navštívil britský žurnalista Leo Elton Albánii, napsal svému příteli Judovi Lejbu Magnesovi, prezidentovi Hebrejské univerzity v Jeruzalémě, že Albánie by se mohla stát ideálním útočištěm, přímo národní domovinou Židů. Elton se do země vypravil v době, kdy v Německu již dva roky vládl Hitler a britská vláda odmítala zvýšit kvóty pro židovské uprchlíky směřující do Palestiny. Novinář zjistil, že albánští muslimové nejsou „žádní fanatici“, že jim je cizí náboženská intolerance i antisemitismus. Eltona zaujala i úrodná půda, produkce pomerančů a citronů („jsou nejlepší na světě“) a hned si představoval, že by židovští osadníci

mohli s použitím moderních metod produkci citrusů zvýšit a pěstovat i tabák, chovat bource morušového, zavést velkovýrobu hedvábí a olivového oleje a přitom by si určitě získali i úctu a sympatie Albánců. Jediné, co mu idylu kazilo, byl fakt, že v Tiraně chyběla divadla a koncertní sítě, ale i tento nedostatek by *olim* asi překonali. Jak víme, dějiny se vyvíjely jinak, ale o tom, že Albánci skutečně nejsou „fanaticí“ ani antisemité, se v době šoa místní Židé i židovští imigranti přesvědčili. O téhle zemi na jihovýchodě Evropy s překrásnou riviérou u Jaderského a Jónského moře, horami a jezery víme velice málo. I to byl důvod, proč jsem se tam vypravila.

Z HISTORIE

Albánie je velká asi jako třetina České republiky a má zhruba 2,8 milionu obyvatel. 59 procent obyvatel se hlásí k islámu, 10 procent k římskokatolickému vyznání, 7 procent k řeckokatolickému a 2,5 procenta jsou ateisté. Zbytek tvoří různá jiná náboženství, mimo jiné židovské. Albánský jazyk je indoevropský, ovlivněný z malé části slovanskými výrazy; *boronicë* je borůvka a Podgoricë je opravdové město pod kopci. Jinak

je ten jazyk opravdu nelehký. Když na čerpací stanici čteme nápis „Kastrati“, jsme s naší latinou u konce.

To, že o Albánii víme tak málo, způsobil hlavně diktátor Enver Hodža, kte-

Ve městě Saranda byly nalezeny zbytky antické synagogy z 5. století. Foto Piotrus, commons.wikimedia.org.

rý pod rouškou budování komunismu Albánci nejenže po více než čtyři desetiletí uzurpoval, nýbrž také zemi na dlouhý čas od veškerého okolního světa hermeticky izoloval.

Albánci jsou patrně potomky Ilyrů; ilyrská království zde existovala zhruba od roku 2000 př. o. l., později území ovládali Řekové. Od 2. století o. l. pronikali do země Římané: budovali zde přístavy, pevnosti, akvadukty, silnici Via Egnatia. Těžili měď a stříbro. Kromě nerostného bohatství tu moře a četná jezera skýtala bohatý rybolov a obyvatelé pěstovali velice kvalitní vinnou révu.

Od 4. století se tu šířilo křesťanství, po rozpadu římské říše připadla země její východní části a čelila nájezdům barbarů. Prvním částečně autonomním společenstvím se roku 1190 stalo arbeské knížectví (Álbanon), založené vládcem Progonem tehdy ještě v rámci osmanské říše. Roku 1342 ovládl Albánii srbský car Štěpán Dušan; získat vliv nad úrod-

ným územím se snažili také Bulhaři a benátská republika. Koncem 15. století vytlačili křesťany Osmané a zavedli zde islám.

Spousta Albánců se však k islámu přihlásila pouze formálně, aby nemuseli platit daně nebo odvádět syny do armády. Většinově přestoupili na islám až v 17. a 18. století. Přestože většina Al-

bánců se hlásí k islámu, nemá turista dojem, že se nalézá v muslimské zemi. Ve městech, která jsme navštívili, jsem například nezahledla jedinou hidžábem zahalenou ženu.

Pod nadvládou osmanské říše zůstávala Albánie značně zaostalá, běžná byla negramotnost. Od druhé poloviny 19. století se rodilo albánské národní hnutí. První škola s albánským vyučovacím jazykem vznikla koncem 19. století, v roce 1887, ve městě

Korčë. Přes snahu Řeků, Srbů a dalších, kteří se pokoušeli strategicky výhodně položenou zemi Osmanům vyrvat, se v průběhu první balkánské války, koncem roku 1912, Albánii podařilo vyhlásit nezávislost. V roce 1924 byla zrušena monarchie a vznikla republika.

Albánští Židé se svými zachránci, archiv památníku Jad vašem.

ALBÁNŠTÍ ŽIDÉ

Albánští Židé patří k Romaniotům, kteří v Řecku i jiných okolních zemích žijí už 2000 let. Je možné, že sem přišli s Římany, možná jako římské otroci z Palestiny. Už Flavius Iosephus, římsko-židovský historik, se zmiňuje o vesnicích v severní Albánii, které obývají výlučně

Židé: Palasē, což je název zřejmě odvozený od Palestiny, nebo Orikumi (snad podle Jericha), kde se nyní začíná s archeologickým průzkumem.

V městě Saranda byly nalezeny zbytky antické synagogy z 5. století. Mozaika s menorou dokazuje, že stavba původně sloužila židovské bohoslužbě, a byly identifikovány i zbytky mikve.

Koncem 13. století se židovští obchodníci zdržovali v přístavním městě Drač, které bylo významným bodem na cestě mezi Římem a Konstantinopolí. Obchodníci vyváželi hlavně sůl a ovčí kůže. Zdejší komunitu zmiňují rabínská rezponza i cestovatel Benjamin z Tudely.

V roce 1492 byli Židé vyhnáni z katolického Španělska a vzápětí nato také z Portugalska; útočiště nacházeli v oblastech spadajících pod Osmany a Albánie nebyla výjimkou. V přístavním městě Vlora tvořili celou polovinu obyvatelstva. Obchodovali s textilem, koženým zbožím a zemědělskými produkty, modlili se ve svých synagogách, k původním Romaniotům se tak přidali Sefardé.

V 19. století přicházeli Židé z Řecka, hlavně z Ioanniny, a usazovali se v mnoha albánských městech: Gjirokastër, Delvina, Vlora, Berat, Elbasan, Korçë, Skadar, Krujë. Zabývali se obchodem, ale i dalšími povoláními, působili jako lékaři a lékárníci. Během zápasu o národní sebeurčení osmanští vládci obviňovali albánské Židy, že podporují povstalce. V roce 1928 byla v Albánii uzákoněna svoboda náboženství, nicméně dle sčítání lidu v roce 1930 žilo v zemi jen 204 Židů. Oficiálního uznání se místní komunita dočkala roku 1937, kdy měla 300 členů.

NACISMUS A DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Po roce 1933 sem volně přicházeli Židé z Německa a Rakouska, později i z dalších zemí ohrožených nacisty. Albánský konzulát v Berlíně vydával Židům vstupní vízum ještě roku 1938. Většina židovských běženců se z Albánie chtěla dostat do zámoří, což bylo čím dál složitější, až nemožné. Ani pak nezůstali na holičkách,

neboť jim místní úřady poskytovaly povolení k pobytu. V září 1943 Albánii okupovalo nacistické Německo.

Nacisté žádali seznam všech Židů zdržujících se v zemi. Albánský ministr vnitra Deva odmítl rozkaz splnit a trval na tom, že se jedná o vměšování do vnitřních záležitostí. Migranti však museli zmizet: mnoho Albánců, jak muslimů, tak křesťanů, poskytlo Židům azyl, živobytí, ošacení i falešné dokumenty. Albánci riskovali vlastní životy i životy svých rodin. Proč? Protože podle starobylého etického kodexu zvaného *besa* (ve smyslu čestného slibu) je samozřejmé pomáhat každému, kdo je v nouzi. Na konci války žilo v zemi 2000 Židů, tedy mnohem více, než když vypukla. V okupované Evropě to byl zcela ojedinělý fenomén. Jeruzalémský památník Jad vašem dosud ocenil 63 albánských zachránců jako Spravedlivých mezi náro-

Památka na komunistického diktátora Hodžu – bunkry všude a na věčné časy. Foto archiv.

dy, ale zasloužilo by si je mnohem více. Jenže kvůli léta trvající komunistické diktatuře, kdy lidé z obavy z perzekuce pálii veškeré dokumenty, které by je mohly nějak „kompromitovat“, většinou zničili i důležité písemnosti, doklady, dopisy, adresy.

PO VÁLCE A DNES

V listopadu 1944 se Němci stáhli a moc převzali komunisté. Většina Židů, místních i těch, kteří sem před nacisty uprchli, odešla do USA a Palestiny. Po roce 1949 už z Albánie vycestovat nesměli, zbylo jich tu podle různých odhadů 200–300. Roku 1967 se Albánie, přesněji řečeno její všemocný diktátor Hodža, prohlásila za ateistický stát a zakázala provozování náboženství, oslavy náboženských svátků a tradic. Na dodržování zákazu dohlížela hustá síť tajné

policie. Pro jistotu byly zbořeny prakticky veškeré kostely a mešity, z několika mála zbylých se stala skladiště.

Když se konečně v roce 1990 komunistický systém zhroutil, vystěhovala se většina zdejších Židů do Izraele. Hrsta těch, kdo zůstali, pochází většinou ze smíšených rodin. Několik málo Židů se v Izraeli s novým prostředím nesžilo a posléze se vrátilo do Albánie.

Dnes žije v zemi zhruba 50–100 Židů, většina z nich v hlavním městě Tiraně. V metropoli existuje židovská obec, s jejímiž představiteli jsem se snažila telefonicky spojit. Příliš informací jsem ale nezískala. Údajně se členové kehily scházejí o svátcích v centru Moše Rabenu, jinak nepravidelně při výjimečných příležitostech, jako je návštěva z izraelského konzulátu. Nikdo neprojevil ochotu se se mnou setkat.

V roce 2010 otevřeli příslušníci hnutí Chabad v Tiraně synagogu. Jmenuje se Heichal Shlomo a stojí naproti bývalé Hodžově rezidenci. Prvním vrchním albánským rabinem byl roku 2010 jmenován rabi Joel Kaplan, původně emisar Chabadu v Soluni. Řada místních Židů ho však neuznává a na šabátovou bohoslužbu se často nesejde ani minjan. Rabin usiluje o získání pozemku pro židovský hřbitov, který dosud

v Tiraně chybí, a organizuje dovoz košer potravin do země.

Židovské muzeum jsme v Albánii ne našli. Existují archeologické nálezy v krásném přístavním městě Saranda, kde místní malé archeologické muzeum vystavuje mozaiky s židovskými symboly. Čeho se však dochovalo poměrně hodně, jsou železobetonové bunkry z let diktátora Hodži. Nechal jich postavit na 750 000 a dodnes, a asi na věčné časy, trčí na nejrůznějších místech Albánie ze země jako obrovské šeredné houby.

Představa novináře Lea Eltona se sice nenaplnila, do Albánie nezamířily tisíce Židů, nevznikla tu země zaslíbená a současná místní komunita je částečně rozhádaná – ale přesto: nenaplnil se ani plán Envera Hodži vybudovat tu ateistickou společnost bez minulosti a paměti.

VĚRA TRNKA

VILA ZÁTORKA V BUBENČI

Vzpomínka na původní majitele, manžele Melicharovy

Zavedou-li vás někdy kroky do ulice Na Zátorce v pražské Bubenči, povšimněte si kromě ostatních pozoruhodných vil v této oblasti neoklasicistního domu číslo 20. A také chodníku před jeho vchodem. Počátkem května do něj byly vsazeny dva kameny zmizelých: na jednom je jméno Artura Melichara, nar. roku 1878; na druhém jeho manželky Emy, rozené Metzlové, nar. roku 1887. Oba byli zavražděni během holokaustu. Jedná se o původní majitele vily, v níž od roku 1966 sídlí rezidence norského velvyslance v Praze. Norští představitelé položení kamenů zmizelých zorganizovali, uspořádali při něm setkání v prostorách domu a vydali i příležitostnou, ale pečlivě připravenou brožuru mapující osudy původních majitelů i vily samotné. Napsal ji komunikační poradce ambasády Terje B. Englund a v následujícím textu z ní čerpáme.

Události se zúčastnily i příbuzní Melicharových – jejich praneteře s potomky. Při akci se samozřejmě hodně vzpomínalo, a nejlepší svědectví o tom, jací Melicharovi byli, vydalo už samo místo: jejich dům, který v letech 1928–1929 vystavěli a zařídili a který i po všech dějinných zvratech působí příjemným dojmem.

Návštěvník si snadno představí, jak tu Ema Melicharová vítala hosty, pro které pořádala klavírní koncerty. Jak po poslechu hudby vyšli na zahradu a probírali novinky ze světa obchodu a kultury. Klid takových podvečerů asi rušilo jen rachocení vlaku, jehož dráha vede hned za plotem...

EMAA ARTUR

Ema Metzlová pocházela z Telče z české židovské rodiny majitele koželužny Moritze a jeho manželky Karoliny, kteří měli celkem šest dětí; Ema i její o tři roky mladší sestra Olga se v českém prostředí zcela asimilovaly. Asimilaci volil i její budoucí manžel Arthur Melcher, narozený v Kolíně. Jakmile dosáhl plnoletosti, změnil si jméno na Artur Melichar a prohlásil se za bezvěrce. Účastnil se činnosti česko-židovského hnutí a na podzim roku 1900 se přestěhoval do Prahy. Vystudoval zde práva, a to v české části tehdejší Karlo-Ferdinandovy univerzity. Roku 1908 ab-

solvoval a poté se konala svatba s Emou. Artur byl ředitelem společnosti, která obchodovala s kovy. Od roku 1924 působil jako právní poradce cukrovarnické firmy Roberta Mandelíka. Byli přátelé a také švagři, když si Robertův mladší bratr Ota vzal Eminu mladší sestru Olgu.

Se vznikem Československa pracovních příležitostí pro šikovného právníka přibývalo: Artur se mj. podílel na činnosti Unie československých rafinerií cukru. Jednalo se o lobbistickou organizaci producentů cukru, jejíž součástí byla i firma

Vila Zátorka. Foto archiv norského velvyslanectví.

Roberta Mandelíka. Připomeňme, že předválečné Československo bylo cukrovarnickou velmocí a rafinerie R. Mandelíka v Ratboři patřila k nejmodernějším v zemi, možná i v Evropě. Mandelík sám krom vedení firmy, práce v profesních organizacích a v generální radě Národní banky Československé vyučoval na brněnské univerzitě a byl též velice společenský. Do jeho domu v Ratboři jezdil kromě dalších osobností i Jan Masaryk.

Ema a Artur Melicharovi zkrátka patřili ke společenské smetánce, zažívali pracovní úspěchy, žili velice činorodým životem, obklopeni příbuznými a přáteli. Osud k nim byl ale nemilosrdný v té nejnítější oblasti: roku 1909 jim zemřelo hned po narození dítě a dalšího potomka se nedočkali. Ema se hodně věnovala dcerce sestry Olgy, Haně Mandelíkové.

Roku 1928 zakoupili manželé pozemek v ulici Na Zátorce. Zakázku na stavbu vily získala proslulá pražská stavební firma Matěj Blecha. Architektonický návrh vytvořil majitel firmy Josef Blecha, jenž po-

stavil i rezidenci malíře Alfonse Muchy (stojí za rohem, v ulici V Tišině). Dvoupatrovou vilu navrhl v elegantním neoklasicistním stylu, pro výstavbu použil železobeton a vybavil ji veškerým moderním komfortem.

DEPORTACE

Útulnou atmosféru pocítí návštěvník hned v hale, jejíž stěny jsou obložené dubovými panely, pak se ocitne v místnostech s arkýřovými okny vedoucími do zahrady. V patře se nalézají soukromé pokoje. Melicharovi pořádali pravidelná setkání, jichž se účastnili přední umělci, spisovatelé a hudebníci. Ema sama hrála na klavír a štědře podporovala mladé talenty. Artur sbíral křišťálové vázy, ručně vyráběné v Čechách na počátku 19. století.

Melicharovi nedokázali včas uprchnout před nacismem do exilu. Možná se uklidňovali tím, že zůstal i Robert Mandelík, Arturův kolega a přítel. Ten spoléhal na to, že díky zásluhám o rozvoj průmyslu je v bezpečí. Nakonec se mu podařilo přežít v úkrytu nejprve v Bečvárech (kde měl druhý cukrovar) a poté v různých nemocnicích. Zemřel roku 1946. (Osudy rodiny Mandelíků zajímavě přibližují vzpomínky jeho vnuka Jana, jež připravila rozhlasová stanice Vltava.) Do emigrace na Západ naopak úspěšně zamířila Emina sestra Olga s rodinou.

V srpnu 1940 museli Melicharovi svůj dům prodat Vystěhovaleckému fondu pro Čechy a Moravu, vystěhovat se do bytu v činžovním domě v Pařížské ulici s tím, že vyrovnání za vilu dostanou, „jakmile obdrží povolení k emigraci“. V říjnu 1941 byli deportováni do ghetta v Lodži; přežili tu téměř rok. Pak byla Ema v září 1942 odvezena do Chełmna a zavražděna, Artur zahynul v Lodži v květnu 1943.

SCHUBERT A FIERLINGER

Už na podzim 1940 se do řady vil v Bubenči nastěhovali představitelé gestapa, armády a Bezpečnostní policie, vilu Melicharových si zabral zemský viceprezident Leo Schubert, rodák z Albrechtic. Ten však musel dům roku 1942 kvapem opustit, a sice proto, že se osobně obohatil o majetek deportovaných Židů. Právě z úst nacistů to je kuriózní vysvětlení, ale Schubert zřejmě rozprodával cennosti Melicharových příliš okázale. Poté přišel do domu Horst Naudé, blízký spolupracovník R. Heydricha.

O restituci mohli po návratu z exilu žádat Olga a Ota Mandelíkoví, ale brzy pochopili, že poválečná demokracie je velmi křehká: Mandelíkům zabavili cukrovary i nemovitosti, a navíc se jejich dcera Hana provdala za Václava Ladislava Beneše, prezidentova synovce. Na jaře 1948 znovu, již natrvalo, emigrovali.

Ema Melicharová, roz. Metzlová.

Dalším nájemníkem Na Zátorce se stal – a zůstal jím 19 let – předseda vlády, vytvořené v dubnu 1945 v Košicích, Zdeněk Fierlinger, který po únoru 1948 zásadně přispěl k faktickému rozpuštění sociální demokracie a jejímu sloučení s KSČ.

Roku 1966 se do vily po rekonstrukci nastěhoval velvyslanec Norska, země, která s komunistickým Československem vedla diplomatickou válku. Nabídka krás-

Artur Melichar. Foto rodinný archiv.

né rezidence časově odpovídala politickému tání, jež skončilo se sovětskou okupací roku 1968.

Trvalo dalších více než dvacet let, než mohla Hana Benešová konečně vilu své tety získat zpět, poté ji pronajala norskému velvyslanectví a roku 2005 již zcela rekonstruovaný dům Norům prodala. Osud původních majitelů nyní připomínají pamětní kameny a také slib, jímž chtějí představitelé Norského království utčit památku Emy a Artura Melicharových tím nejlepším způsobem: vila má sloužit jako místo společenských a kulturních setkávání, včetně procházek po krásné zahradě, jejíž klid ruší jen rachocení vlaku za plotem...
Alice Marxová

MUŽ, KTERÝ STÁL V CESTĚ

Románový životopis lékaře a politika Františka Kriegela

Spisovatel, režisér a producent Ivan Fíla připravuje film o legendě roku 1968, lékaři, komunistovi a politikovi Františku Kriegelovi (1908–1979), který jako jediný z představitelů ČSSR po vstupu vojsk Varšavské smlouvy nepodepsal moskevskou kapitulaci. Hlavní roli má ztvárnit Tomáš Töpfer. A jako filmový scénář s množstvím krátkých a výrazných scén – záběrů se čte i románový životopis, z něhož má snímek vycházet.

ARCHIVY A POZNÁMKY

Ivan Fíla (nar. 1956) emigroval roku 1977 do Německa, kde na filmové fakultě v Kolíně nad Rýnem vystudoval režii a scenáristiku. Je autorem řady dokumentů s tématem totalitních ideologií, mj. *Kroků v labyrintu*, kde zpracoval osudy významných disidentů a exulantů i své vlastní, či portréty německé komunistické publicistky, která přežila koncentrační tábor i sovětský gulag, *Margarete Buber-Neumann*. Jako autor hraných filmů debutoval v roce 1996 psychologickým filmem *Lea*, jenž byl nominován na Zlatý glóbus, další snímek *Král zlodějů* (2004) se stal se slovenskou nominací na Oscara.

Pro knihu o Františku Kriegelovi měl k dispozici politikův archiv, jeho osobní poznámky a s pomocí historika Michala Macháčka se dostal i k moskevským archivům, v nichž se nachází na třicet tisíc stran týkajících tohoto politika.

BOJOVNÍK

Jak Fíla Františka Kriegela pojímá? Především jako bojovníka: muže, který pocházel z židovské rodiny v Haliči, dokázal vystupovat medicínou, ale nikdy se nestal jen „obyčejným doktorem“. Ve třicátých letech už bojoval jako interbrigadista proti Frankově fašistické vládě ve Španělsku, válku strávil jako lékař v Číně, napadené Japonskem. Komunistické smýšlení, jak autor na řadě míst knihy zdůrazňuje, bral Kriegel jako mnozí levicově zaměřeni intelektuálové: jako cestu ke spravedlivému uspořádání společnosti, bez chudoby a antisemitismu. Osudný omyl, v rámci kterého se nicméně podílel na vyzbrojování Lidových milicí v únoru 1948 a následně jako náměstek ministra zdravotnictví na čistkách, si uvědomil až při monstrprocesech na počátku padesátých let, spojených s antisemitskou kampaní. Ač čistky posléze postihly i jeho,

komunistou zůstal a roku 1964 se stal poslancem Národního shromáždění, v době pražského jara už byl členem předsednictva Národního shromáždění a členem Ústředního výboru KSČ.

Kriegelovo černé svědomí za účast na vítězném únoru personifikuje v knize sousedka z domu na Vinohradech, která jako dcera „třídních nepřátel“ strávila léta v komunistickém žaláři.

NENÁVIST AŽ ZA HROB

Fíla v mnoha scénách rozehrává rysy, jimiž se Kriegel od ostatních kolegů ve vedení strany lišil: odborné vzdělání, životní zkušenost, nadhled, smysl pro humor, schopnost vidět situaci bez iluzí, zásadovost a odvahu. Ukazuje složité předivo osobních vztahů, přátelství, nenávisti, křivd, závazků k Sovětům, strachu i zbabělosti a paranoidní ctižádosti, které mezi tehdejšími politiky panovaly, největší pozornost věnuje kromě Kriegela Gustávu Husákovi a Ludvíku Svobodovi, jako loutky z ochotnického divadla naproti tomu působí autoři zvaciho dopisu, Biřák, Indra a Kolder a další.

Autor není historik, nedokáže vytvořit celistvý portrét vývoje v Československu na pozadí mezinárodní situace, dobový kontext podává velice zkratkovitě. Ale povedlo se mu zachytit dění sovětské okupace a po ní očima nejbližších účastníků. Popsal řadu detailů z oněch dní, rozhovorů, které – či alespoň jejich základ – nalezl zřejmě v archivech, cituje dobové projevy, nezapomíná na dění kolem Československého rozhlasu. Řada scén, jako třeba sovětské zacházení se zatčenými československými představiteli, a především neskrývaná sovětská nenávist ke „vzpurným“, ale hlavně ke Kriegelovi, tomu „Židovi z Haliče“, se čtenáři určitě vryje do paměti. Nenávist, již pak bez váhání přejalo Sověty normalizované vedení země, v čele se Svobodou a Husákem, a která trvala až do Kriegelovy smrti a doslova až za hrob. Text však místy připomíná trhavý pohyb kamery: nikde nesetrvává déle, nezabírá protagonisty skutečně v detailu, a tam, kde není prostor pro silnou vizuální akci, selhává. I tak si ale určitě stojí za to knížku přečíst. **(am)**

Ivan Fíla: Muž, který stál v cestě. Vydalo nakl. Universum roku 2019. 254 stran, dop. cena 299 Kč.

PŘIPOMENUTÍ V LETECH

Setkání na paměť obětí romského holokaustu

V Letech u Písku, na místě, kde stával pracovní a kárný tábor, přeměněný od 1. srpna 1942 na tábor cikánský, se

Kladení věnců u pomníku zavražděných Romů. Foto na této straně jd.

i v letošním roce (12. května) shromáždili zástupci Romů, různých institucí, velvyslanectví, církvi i lidé, kteří tu byli sami za sebe, aby si připomněli osud Romů a Sintů, dříve souhrnně označovaných za cikány, kteří žili před druhou světovou válkou na území Čech a Moravy a byli po srpnu 1942 internováni v táborech Lety a Hodonín u Kunštátu. V samotných Letech bylo soustředěno 1309 osob, označených jako cikáni, z nichž 326 internaci nepřežilo. Další čtvrtina vězňů byla propuštěna nebo utekla. Ostatní vězni byli transportováni do koncentračního tábora v Osvětimi.

Hromadné transporty se uskutečnily celkem dva. Jako první byl vypraven 3. prosince 1942 transport tzv. asociálů v počtu 16 mužů a 78 žen do koncentračního tábora Osvětim I. Druhý z transportů znamenal prakticky likvidaci tábora, protože v něm bylo odvezeno 417 vězňů do koncentračního tábora Osvětim II.-Březinka. Zatímco první transport se uskutečnil na základě výnosu o preventivním potírání zločinnosti, druhý již byl realizován na základě Himmlerova výnosu z 16. prosince 1942, který nařizoval tran-

sport všech Romů do koncentračního tábora v Osvětimi.

Zbývajících 198 vězňů bylo přemísťeno do „cikánského tábora“ v Hodoníně u Kunštátu nebo do sběrných táborů v Praze a v Pardubicích. Jen malá část byla propuštěna na svobodu.

Z českých zemí bylo do Osvětimi postupně deportováno více než 5500 osob, označených za cikány. V Osvětimi byli vězňeni ve zvláštním „cikánském táboře“. Po válce se jich domů vrátilo pouze asi 500. Poválečná romská populace v Čechách a na Moravě se následkem nacistického „řešení cikánské otázky“ snížila na zhruba 800 osob. Celých 90 procent bylo vyvražděno.

VEPŘÍN A PAMÁTNÍK

Díky dlouhodobému úsilí romských organizací a sdružení, mezi nimi zejména Muzea romské kultury a Výboru pro odškodnění romského holokaustu, které se ve své argumentaci mohly opřít o studie seriózních historiků (například profesora Ctibora

Pan Čeněk Růžička.

Nečase z Masarykovy univerzity v Brně, jenž se na dějiny Romů v ČR specializoval), se tyto skutečnosti pozvolna dostaly do širšího povědomí. Jako důkaz může sloužit rozhořčená reakce soudné veřejnosti na nedávné výroky poslanců Okamury a Roznera (SPD), ironizující a zlehčující tragický osud Romů.

Osvětový dopad v tomto smyslu měla i medializace dlouhodobě se vleklou záležitostí s vykoupěním a zrušením velkokapacitního vepřína, který na místě tábora v Letech vybudo-

val v sedmdesátých letech 20. století socialistický stát. Jednání se ostudně vlekla víc než 20 let a teprve v roce 2017 rozhodla česká vláda o vykoupěním vepřína, jeho demolici a vybudování památníku tam, kde tábor původně stál. Prakticky každý rok v květnu, kdy se odehrával vedle vepřína u malého pomníku pietní vzpomínkový akt, se o celé záležitosti psalo a mluvilo. Mluvílo a psalo se o tom i letos. Situace je taková, že vykoupěný areál byl v dubnu 2018 převeden do správy Muzea romské kultury a dalším usnesením vlády ze září 2018 bylo schváleno uvolnění 111,5 milionu korun na demolici areálu a archeologický průzkum. Co se vlastního památníku týká, je Norsko prostřednictvím tzv. norských fondů připraveno přispět na jeho výstavbu sumou jeden milion eur.

POMNÍK A VĚNCE

Skoro by se chtělo napsat, že příběh má tedy dobrý konec. Ale příběh, který vypráví pomník vytvořený Zdeňkem Hůlou, a věnce, které k němu každoročně lidé kladou, dobrý konec mít ze své podstaty nemůže. Okolnosti, za kterých se vypráví, se pochopitelně mohou změnit a zlepšit, a všechna čest těm, kteří se na tom podíleli a podílejí. Všechna čest panu Čenku Růžičkovi a jeho snaze docílit určité spravedlnosti skrze odškodnění obětí romského holokaustu, Muzeu romské kultury, filantropovi Alfredu Baderovi, norským fondům i usnesení vlády. Ale v první řadě těm, kdo se brání pokušení, které na nás na všechny ustavičně číhá v podobě jednoduchých

Za FŽO a ŽOP se setkání účastnili vrchní rabín E. Sidon a F. Bányai.

a účinných řešení, těm, kdo si uvědomují, co taková řešení přinášejí a stojí. (jd)

IZRAEL: Jak zarazit rakety

Až budete číst tyto řádky, možná už bude známa podoba další vlády Benjamina Netanjahua. Její složení, priority, programové body i jejich kritika. Ale při psaní tohoto textu ještě hotová nebyla, tudíž její představení si necháme na příště. Zato se nabídlo podstatné téma, kterým se bude muset vláda zabývat, ať už bude složena jakkoli. Je to riziko vycházející z Gazy.

DVOUDENNÍ „MINIVÁLKA“

O víkendu 4. a 5. května zažil Izrael silnou vlnu ostřelování. Bojůvky Hamásu a Palestinského islámského džihádu odpálily z Gazy téměř 700 raket. A i když jen část z nich doletěla do cílové oblasti a většinu z nich zvládl sestřelit protiraketový systém, několik jich dopadlo do obytných areálů Ašdodu, Aškelonu, Sderotu i menších obcí. Napáchaly škody na stavbách, komunikacích, autech a především i na lidských životech (celkem čtyři zabití civilisté).

Izrael reagoval nálety na místa v Gaze, odkud se rakety odpalují, skladují či kde se plánují útoky. V těchto protiútocích bylo zabito 31 Palestinců (mezi nimi i civilistů, neboť válečné akty v městském prostředí civilní oběti nikdy vyloučit nemohou).

Úhrnná bilance tak činila 35 mrtvých, z toho čtyři Izraelci. Navíc těsně před Dnem památky padlých (Jom ha-zikaron), kdy se připomíná počet 23 741 Izraelců, jejichž životy si vyžádaly války a terorismus od roku 1948. V tomto srovnání šlo o „miniválku“, jež by Izrael neměla rozhodit. Ale i „miniválka“ má širší dopady, než jak se zdá jen z počtu jejich obětí.

Společnost, média i politické špičky si uvědomují, že i když bezprostřední hrozba odezněla do dvou dnů, dříve či později se bude opakovat. Vždyť i nynější ostřelování přišlo půl roku po listopadovém. Pro oba případy platí totéž: i když se zdaří odpalování raket z Gazy rychle „uzemnit“, i když se prostřednictvím Egypta dohodne jakýs taký klid zbraní s Hamásem a Palestinským islámským džihádem, situace zůstává stále stejná. A tím i výchozí podmínky pro další útok a ohrožení

stále širší části jihu Izraele. Stále stejná je vláda radikálů v Gaze, odhodlání jejich bojůvek napadat židovský stát i blokáda Pásma Gazy ze strany Izraele a Egypta.

Takže: má-li se riziko vycházející z Gazy zásadně a dlouhodobě snížit, musí se podniknout kroky obecnějšího rázu než jen cílené odvetné nálety. Co to bude? Pozemní vojenská akce? Válka už bez předpony „mini“? A za jakých podmínek k tomu Izrael přikročí? Otevřeně to teď nikdo odpovědný neřekne. Ale že se tím nová vláda bude zabývat, na to můžete vsadit.

JEŠTĚ NIC NESKONČILO

Izraelská média zaměřila pozornost na dvě roviny. Jednak na život v postiže-

Reálné škody nejsou na pohled zničující. Foto archiv.

ných oblastech. A potom na úroveň, řekněme, vojensko-politicko-strategickou.

V lidské rovině se hlavně mění měřítko. Ještě před deseti lety bylo ohroženo hlavně město Sderot (měli tam pyramidu z kovových zbytků amatérských raket Kásám), ale bez obětí na životech. Nyní už Hamás používá profesionální rakety, dostřelí jimi až do vzdálenějších větších měst (Aškelon či Ašdod) a počet obětí stoupá. Riziková oblast zabírá areál, kde žije skoro milion lidí. Značné škody jsou tedy psychologické, z širšího se pocitu nejistoty.

Reálné škody nejsou na pohled zničující a řeší se úřední cestou. Jak píše web Israel hajom, postižení se obracejí na daňovou správu. Celkem přišlo 291 požadavků, nejvíc z Aškelonu (142), Ašdodu (79), Sderotu (24) a Kirjat Gat (20). Ilustruje to i názorný snímek:

pobožené zdi u domu v Aškelonu jsou ohrazeny policejní páskou a nějaká žena si fotí škody na mobil. (Že by doklad pro daňovou správu?) Jestli ta scéna něco připomíná, tak spíš než válku třeba situace po povodních, jak je známe z Česka. I tady si lidé fotí škody.

Další úřední krok je už na cestě. Jednou z obětí se stal i Moše Feder (68), jehož auto zasáhla raketa na silnici blízko hranice s Gazou. Jak píše Anna Ahronheimová v listu *The Jerusalem Post*, úřady proto rozhodly, že podél exponovaných silnic a železnic postaví třímetrové valy, které znemožní výhled útočníkům a zaměření raket. Což našinci připomene protihlukové stěny stavěné v Česku podél modernizovaných železničních koridorů.

V rovině vojensko-politické je to spekulativnější. O novinkách píše analytik Ron Ben Jišaj na webu Ynet. Na straně Hamásu a džihádistů je to dokonalejší výzbroj. Třeba protitankové střely Kornet ruského původu (jedna z nich zabila zmíněného pana Federu) či rakety Burkan vyvinuté v Sýrii, jež unesou desítky kil výbušniny. Izrael zase obnovil strategii „cíleného zabíjení“ teroristů.

Ukázkou bylo zabití Ahmada Abida Chudrího, jenž v Gaze odpovídal za finanční toky z Íránu. Stojí za to citovat z prohlášení Cahalu: „Převody íránských peněz Hamásu a Islámskému džihádu z vás nedělají byznysmena. Dělají z vás teroristu.“

Politickým výhledům se v listu *The Jerusalem Post* věnuje Herb Keinon. Netanjahu po vlně ostřelování jasně řekl, že v Gaze nic neskončilo. Ale do války se nehrne. „Chci, aby každá matka i otec věděli, že nepošlu jejich děti do války, aniž bych vyčerpal všechny šance,“ řekl Netanjahu v rozhovoru před volbami. „Je velmi pravděpodobné, že budeme muset zahájit široce pojatou vojenskou operaci v Gaze. Ale to je poslední možnost, nikoli první.“ A teď z toho zkuste rozklíčovat, zda pozemní válka v Gaze bude, či nebude.

ZBYNĚK PETRÁČEK

KAMENY V PÍSKU ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Izraelský kontrabasista a zpěvák Avišaj Cohen v pondělí 6. 5. v pražském Foru Karlín absolvoval svůj již čtyřicetý český koncert. Opět nepotřeboval žádné efekty ani projekce, tentokrát do samého závěru dokonce ani nezpíval. Zhruba půldruhé hodiny se dvěma spoluhráči rozvíjel složitou, chytlavou a rytmicky bohatou instrumentální jazzovou muziku. Publikum vypadalo převážně nadšené, kupovalo desky a poptávalo se, kdy Cohena uslyší příště. V žánru jazzových koncertů, které se až na výjimky odehrávají po klubech, fenomén Cohen v Česku nemá obdoby. Však devětačtyřicetiletý Izraelec, který měl českého dědečka, si své postavení na zdejší scéně buduje od prvního účinkování roku 2004

v pražské Městské knihovně. (Aktuálně.cz, 7. 5.) ■ K přijetí rabínů do armády vyzvala v únoru Ústřední rada Židů. „Sedmdesát let po skončení druhé světové války je čas znovu zřídít židovské kaplanství v bundeswehru,“ napsal předseda rady Josef Schuster v listu *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Schuster dodal, že dekády po válce bylo pro německé Židy nepředstavitelné narukovat do armády, ale doba se změnila. (Euro.cz, 9. 5.) ■ Velvyslanec Izraele Daniel Meron se po dopoledním přijetí v pondělí 6. května na radnici starostou Turnova a dalšími spolupracovníky zúčastnil besedy se studenty středních škol – Gymnázia Turnov a OAHŠ Turnov. Závěr návštěvy patřil synagoze. Pan velvyslanec zahájil výstavu *Masaryk ve Svaté zemi*, která je do konce května k vidění na ženské galerii. Seznámil se i s osudem synagogy, turnovských Židů a prohlédl si turnovského Golema. (Na Jablonecku.cz, 14. 5.) ■ Režisér Peter Bebjak právě dotočil slovensko-německo-český koprodukční film *Zpráva*, který se natáčel také v České republice. Dobrodružný filmový příběh útěku mladých židovských vězňů Alfréda Wetzlera

a Rudolfa Vrby z přísně střeženého koncentračního tábora Osvětim zachycuje skutečné události. Dvěma mladíky následně sepsaná detailní zpráva o fungování „továrny na smrt“ se v červnu 1944 dostala i do rukou W. Churchilla a F. D. Roosevelta, po válce byla využita v tzv. norimberském procesu a dnes ji zná celý svět. Od „nejslavnějšího“ útěku z Osvětimi vedoucího k záchraně desetitisíců dalších lidí uplynulo letos v dubnu 75 let. Ve filmu natočeném podle autobiografického Wetzlerova románu *Co Dante neviděl* hrají herci ze Slovenska, Polska, Německa i Česka. Po boku hlavních hereckých představitelů Noela Czuczora a Petera Ondrejčky ze Slovenska se v roli spoluvězně představí český herec Jan Nedbal, v menší roli se objeví Ondřej Malý. (Kinobox.cz, 15. 5.) ■ Spisovatel Herman Wouk, který podle svých zážitků z druhé světové války napsal knihu *Vzpouza na lodi Caine*, zemřel v pátek ve věku 103 let. Toto jeho nejznámější dílo vypráví příběh paranoidního kapitána Queega, kterého ve filmové verzi ztvárnil Humphrey Bogart. *Vzpouza na lodi Caine* se držela v čele žebříčku nejprodávanějších knih *The New York Times* více než dva roky, prodaly se miliony výtisků a vydává se dodnes. Wouk se narodil v roce 1915 v New Yorku v rodině ruských židovských imigrantů. (Lidovky.cz, 18. 5.) ■ Na otázku „Mají psychiatři něco společného?“ odpověděl známý představitel této profese Radkin Honzák následovně: „Každé řemeslo vás určitým způsobem přivolá a potom formuje. Myslím, že psychiatři jsou zvyklejší na atypické situace. Jsou švihlí v tom směru, že atypické situace řeší atypicky. Jinak nevím. Ve třidevadesátém jsem byl na kongresu v Ameri-

ce, osmnáct tisíc psychiatrů. Z těch osmnácti tisíc psychiatrů bylo devatenáct tisíc Židů a čtyři černoši, víc jsem jich tam nenapočítal. Takže je mezi námi málo černochů, tím se to značí.“ (i60.cz, 21. 5.) ■ Město Jirkov se pustí do opravy bývalé chátrající synagogy, již v roce 2016 koupilo za dva miliony korun od soukromého vlastníka. Radnice si nechala zpracovat projekt, který budovu z roku 1847 i její okolí přetvoří na kulturní zařízení. Budou se tu konat výstavy, koncerty, recitály, autorská čtení i další společenské akce. Klasicistní synagoga byla dostavěna v roce 1847. Stěny interiéru zdobily ornamentální malby. Jak byla uvnitř vybavena, se už dnes neví. Není také známo, kdy přestala sloužit k modlitbám. Některé prameny uvádějí, že ještě v roce 1938 se v synagoze Židé scházeli. Válku přežila bez úhony, přestože se ji za křišťálové noci pokusili zapálit vandaloři. (MF DNES, 21. 5.) ■ Osudy židovských obětí holokaustu budou v Písku připomínat takzvané kameny zmizelých. Prvních devět jich bude v centru města instalováno začátkem září. Na projektu se podílejí studenti Střední zemědělské školy v Písku, Prácheňské muzeum, písecký okresní archiv, městská knihovna a Ústav pro studium totalitních režimů. Kameny budou umístěny ve třech lokalitách, které vyváženě pokrývají širší centrum města. Jedna skupina bude na rohu Jungmannovy ulice a Velkého náměstí (u Luny), kde žila rodina lékaře Emila Fröhliche. Další skupina kamenů bude před domem č. p. 78 ve Smetanově ulici, tedy v blízkosti synagogy, kde žila rodina kantora

místní židovské obce Julia Steinera. Kameny tak budou odkazovat i na školu a synagogu. Třetí lokalita je v Prokopově ulici č. p. 362, kde žila rodina obchodníka Roberta Kohna. (Písecký týden, 22. 5.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **240 lety, 29. června 1779**, zemřel v Římě malíř **ANTON RAPHAEL MENGES** (nar. 12. března 1728 v Ústí nad Labem). Ačkoli patří k nejvýznamnějším rodákům města na Labi, o okolnostech jeho narození se příliš nemluví. Byl totiž nemanželský syn, kterého měl jeho otec, dánský malíř s židovskými kořeny v Lužici Ismael Menges se svou hospodyní Charlottou Bormannovou. Aby utajili porod, odvezl Ismael Charlottu z Drážďan do Ústí, pak se i s dítětem vrátili domů a roku 1741 se odstěhovali do Říma.

Anton se jako jeho otec stal malířem, a dokonce byl roku 1745 jmenován saským dvorským malířem. Hojně cestoval po Španělsku a Itálii (zde konvertoval ke katolictví). Je pokládán za jednoho z otců uměleckého směru klasicismu, nepřijímal

Anton Raphael Menges: autoportrét, 1775.

tehdejší rokokovou zdobnost a manýrismus, jeho díla, portréty a obrazy s výjevy ze života svatých se po vzoru antických a renesančních mistrů vyznačují snahou o co nejvěrnější zachycení postavy i jejího duševního rozpoložení. Byl i uznávaným teoretikem umění. V letech 1761–1769 pobýval ve Španělsku: vytvořil zde portrét krále Karla III., nástropní fresky v Královském paláci v Madridu podle antických předloh z Herculeana a podobizny šlechticů. Stal se ředitelem Španělské královské akademie, na níž v roce 1770 vyučoval Francisca Goyu. Pro španělskou královskou kapli v Aranjezu vytvořil svůj poslední oltářní obraz *Zvěstování P. Marie* (1779). Pro anglický královský dvůr namaloval obraz obraz *Perseus osvobozuje Andromedu*. Mengsovým posledním nedokončeným dílem byla kresba ruky s lilii archanděla Gabriela. Byl pohřben v Panteonu v Římě.

Před **165 lety, 10. června 1854**, se v Novém Kníně v rabínské rodině narodil **AUGUST STEIN**, iniciátor vzniku prvního Židovského muzea v Praze a představitel česko-židovského hnutí.

Po gymnaziálních studiích v Písku odešel August Stein studovat práva do

Prahy a patřil k zakládajícím členům Spolku českých akademiků-židů. Stal se také šéfredaktorem periodika, které spolek vydával, *Kalendáře česko-židovského*, a podílel se i na činnosti v náboženské odnoži hnutí. Pro uskupení Or tomid přeložil do češtiny modlitební knihy. Jako právník působil na pražském magistrátu, kde byl pověřen řízením asanace Josefova. Dostal za úkol vypořádávat složité majetkové poměry v pražské židovské čtvrti, která se měla bourat. Při této práci se důkladně seznámil s židovskými památkami a judaiky a roku 1906 inicioval založení Spolku k založení a udržování židovského muzea v Praze.

V letech 1922–1930 působil jako předseda pražské židovské obce, vedl i Nejvyšší radu svazů náboženských obcí židovských v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Svaz náboženských obcí Velké Prahy. Zemřel 30. srpna 1937 v Praze.

Před **50 lety, 26. června 1969**, zemřel v New Yorku historik, politik a publicista **OSKAR K. RABINOWICZ**. Narodil se v Aspernu (dnešní část Vídně) 13. října 1902, od roku 1906 žil v Boskovicích, kde maturoval na gymnáziu roku 1922. Studoval na univerzitách v Brně a Praze, později se zabýval obchodem se zlatými a stříbrnými pruty. Účastnil se sionistického hnutí a po roce 1933 byl předsedou čl. výboru pro bojkot nacistického Německa. Po německé okupaci Prahy stihl uprchnout do Anglie. Žil převážně v Londýně, kde se podílel na židovském dění jako člen rady Židovské univerzity a Židovské historické společnosti (Jewish Historical Society). Byl ředitelem Anglo-Federal Banking Corporation. Roku 1956 se usadil v USA, kde působil v Židovském teologickém semináři a v Jewish Publication Society of America. Jeho publikační činnost je velmi bohatá: zabýval se historií sionismu, především Theodora Herzla. Patřil k zakladatelům Společnosti pro dějiny československých Židů a hlavním redaktorům prvního svazku třídílné publikace *The Jews of Czechoslovakia* (1968–1984).

(am)

BESEDA S DAVIDEM HAASEM

V rámci osvětové činnosti Institutu Tereziánské iniciativy se v dubnu v Klubu Jáchymka v Jáchymově ulici přítomným představil nejstarší syn Tomáše Haase, od šedesátých let známého a oblíbeného v pražských židovských i širších kruzích, David Haas z Německa. Právě pro Tomáše jeho otec malíř, kreslíř a karikaturista Bedřich Fritta v Terezíně namaloval a napsal dnes již proslulou dětskou knihu *Tomíčkovi k jeho 3. narozeninám*.

Tomáš Fritta alias Tomíček se ocitl v tereziánských Magdeburských kasárnách ve věku jednoho roku. „Byl bráhmanské dítě, sluníčko Terezína, říkala prý o něm jeho maminka, tedy moje babička,“ vypráví David Haas. „Úžasně je, že dědeček tak krásnou knihu namaloval s vědomím, že jeho život visí na vlásku.“

Setkání se zúčastnili také ti, kdo Terezín přežili, mj. Doris Grozdanovičová, která Tomíčka z Terezína pamatuje. Znala i jeho rodiče, kteří oba zahynuli.

Kromě o možnosti využít knihu věnovanou Tomíčkovi v rámci vzdělávání o holokaustu hovořil David Haas také o svých zkušenostech s antisemitismem v Německu. Podle jeho názoru tam neustále existují živé kořeny nacionálního antisemitismu, který si uvědomoval již jako dítě v sedmdesátých letech. Dodal, že se jakožto sociální pracovník v rámci paliativní péče staral mezi jinými i o vykonavatele „konečného řešení“, dozorce v koncentračních táborech a členy SS. Tuto práci však, vzhledem k často nezměněným postojům a absenci sebereflexe těchto lidí, vykonávat přestal.

Bedřich Fritta zemřel v roce 1944 v Osvětimi. Rukopis knihy *Tomíčkovi k jeho 3. narozeninám* a obsáhlý archiv asi stovky dokumentárních kreseb z Terezína, které vytvořil spolu s kreslířem Leem Haasem, před transportem z Terezína společně ukryli. Po válce Leo Haas kresby našel a zachránil. Adoptoval také osiřelého Frittova syna Tomáše (proto Tomáš Haas). Ten po roce 1968 emigroval do Izraele, v roce 1973 se s rodinou přestěhoval do Německa. V Německu také v roce 2015 zemřel.

„Stýská se mi po něm, ale jsem rád, že žil tak plný život se svou velkou rodinou,“ řekl jeho syn David.

(Rozhovor s T. Haasem s názvem *Všude se cítím trochu špatně*, viz *Rch* 9/1999.)

M. Rozov

Iva Steinová PAMĚŤ ŽIDOVSKÝCH NÁHROBNÍCH KAMENŮ

MILEVSKO

■ Jako šestý svazek edice *Even zikaron* vychází publikace věnovaná jihočeskému židovskému hřbitovu v Milevsku, který byl založen na počátku 18. století. Seznamuje nás s historií židovského osídlení tohoto města na Písecku, zahrnuje výsledky podrobné dokumentace hřbitova, již provedla autorka v rámci činnosti společnosti Matana ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze. Představuje životní příběhy řady pohřbených osobností, seznamuje nás i s prací židovského matrikáře Viléma Katze, který v roce 1936 opsal texty místních náhrobků. Publikace obsahuje fotografie náhrobků, dobové dokumenty a přehledný plánec hřbitova. V edici dříve vyšly průvodce hřbitovy v Nové Cerekvi, Telči, Kamýku nad Vltavou, Jindřichově Hradci a v Jistebnici; tyto formátem malé, zpracováním však vysoce profesionální knížky lze doporučit každému zájemci o židovské památky u nás.

Vydalo Sdružení přátel Lázeňského hosta v Praze roku 2019 v české a anglické verzi. 44 stran, fotografie, plátky. Knihu lze zakoupit ve vrátnici Nového židovského hřbitova v Praze a v obchodě kláštera premonstrátů v Milevsku. Cena 90 Kč.

Rachel Kadishová VÁHA INKOUSTU

■ Nová (třetí) kniha americké židovské autorky Rachel Kadishové skládá úspěch u čtenářů i kritiky (získala Jewish National Book Award za rok 2017). Jedná se o napínavý historický román, v němž se spolu s řadou souvislostí evropských židovských dějin prolínají příběhy dvou žen, Helen žije v 21., Ester v 17. století, obě v Londýně. Zatímco současnou linii tvoří objev a zkoumání vzácného rukopisu, historickou představuje příběh portugalské Židovky Ester, která se dostala z Amsterdamu a do Londýna, kde, v době před vypuknutím velkého moru, dostane svolení působit jako písařka slepého rabína.

Vydalo nakl. Host v Brně roku 2018. Z angličtiny přeložila Zora Freiiová. 632 stran, dop. cena 399 Kč.

Jehuda Leva ben Besa'el LAMPA PŘIKÁZÁNÍ

■ Rabín Jehuda Leva ben Besa'el, pražský Maharal (asi 1525–1609) za svého života vydal více než deset spisů, v nichž formuloval svébytnou náboženskou filozofii, pojednávající o zásadních konceptech judaismu a chápání stvořeného světa. Jako jeden z mála židovských autorů rea-

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

goval na objevy nové vědy (zmiňuje mj. Kopernikův heliocentrický model a vyrovnává se s Kolumbovým objevem neznámé pevniny). V drobném spisu *Lampa příkázání* (Praha 1600) rozehrává Maharal všechna důležitá témata svého myšlení, včetně originální historiosofie a otázky vztahu Židů a křesťanů.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2019. Přeložil a k vydání připravil Pavel Sládek. 196 stran, cena 260 Kč.

IZRAELSKÁ KULTURA

■ V rámci Respect festivalu vystoupí i izraelské hosté: **Gili Yalo** se narodil v Súdánu židovským rodičům z Etiopie, do Izraele se dostal jako pětileté dítě při masové evakuaci v době hladomoru a súdánské občanské války. Yalova hudba čerpá z afrických stylů i reggae. Koncert se koná **15. června** od 14 hodin na Výstavišti Holešovice.

Piyut Ensemble se skládá ze 14 zpěvaček a zpěváků (mnozí působí jako synagogální kantoři), kteří se doprovázejí na perkuse, flétny či oud. Z vedení hlasů, opakování hlavního motivu a odpovědi sboru slyšíme základ světových hudebních stylů včetně černošského gospelu či súfijských rituálů. Koncert se koná **25. června** od 19.30 v Paláci Akropolis. Vstupenky na koncerty lze zakoupit na www.rachot.cz. Při včasné registraci na adrese culture@prague.mfa.gov.il můžete získat slevu: do 6. 6. dvoudenní lístek na Respect Festival za 350 Kč, rodinný za 400; do 18. 6. lístek na Piyut za 300 Kč.

■ Divadelní festival Pražské Quadriennale (**6.–16. června**) bude mít izraelské zastoupení v podobě expozice v hlavní části na Výstavišti v Holešovicích, jedné expozice ve studentské části a v rámci doprovodného programu Time Flows (více na www.pq.cz).

IVIŠ, ŠPERKY Z ODPADU

■ Do **půli června** je v butiku Navarila v Haštalské ulici 8 přístupna výstava šperků z odpadu (mj. kapslí na kávu či obalů na bonboniéry) z produkce historičky umění a malířky **Evy Kosákové**. Otevřeno denně, 10–19 hodin.

JOSEPH ROTH SLOVEM I OBRAZEM

■ Ve dnech **20.–30. června** lze v Praze navštívit pouliční plakátovou výstavu Z. Brikeiusové, která přibližuje život a dílo významného spisovatele a novináře **Josepha Rotha** (1894–1939). Sestává se ze čtyř plakátových ploch (1. panel je v ulici Na Poříčí u kostela sv. Josefa, 2. v ulici Soukenická 11, 3. v ulici Klárov u stanice metra Malostranská a 4. v ulici U Lužického semináře). Vernisáž se koná **20. 6.** v 17.00 u 1. panelu. Promluví Josef Mlejnek, zahrají Hana Frejková a Slávek Brabeneč.

DESET HVĚZD

■ Letní program opravených židovských objektů v Čechách a na Moravě nabízí kromě stálých expozic přednášky, výstavy a koncerty. V Horní synagoze v Mikulově je od **4. června do září** k vidění výstava sešivaných obrazů (patchwork) s tradičními motivy od izraelské umělkyně původem z Československa **Chedvy Meroz**; v Židovské škole v Jičíně lze od **17. 6.** zhlédnout odbornou výstavu mapující jeden z nejotřesnějších zločinů komunismu – akci Kámen. Veškeré akce naleznete na www.10hvезд.cz.

OPERNÍ MUZIKÁL CHARLOTTE

■ Na pouhé dva večery, **1. a 2. července**, zavítá do Prahy kanadské divadlo Theaturtle, které zde na Nové scéně Národního divadla uvede inscenaci **Charlotte: Třibarevná hra se zpěvy**. Představí příběh mladé talentované židovské malířky Charlotte Salomon, která byla zavražděna v Osvětimi. Budoucím generacím však zanechala strhující dílo, jež vytvořila ve francouzském exilu – dramatičtější autobiografii v téměř osmi stech obrazech s názvem *Leben oder Theater?* (Život, nebo divadlo?). Dílo i silný příběh mladé umělkyně se staly inspirací mezinárodního tvůrčího týmu: českého skladatele Aleše Březiny, britské scénografky a režisérky Pamelý Howard a kanadského libretisty a herce Aloha Nashmana. Vznikl tak komorní operní muzikál pro sedm zpěváků a čtyři instrumentalisty, v němž je ve vzácné harmonii zachována rovnováha slova, obrazu a hudby. Představení se hraje v angličtině s českými titulky a lze je zhlédnout i **5. července** v rámci festivalu Smetanova Litomyšl.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

Maiselova 18, P 1, velký sál

Káva o půl čtvrté

■ Ve čtvrtek 13. června zavítá na Kávu hlavní ekonom ING Bank v České republice PhDr. **Jakub Seidler**, Ph.D., který promluví na téma: Proč je starozákonní zlaté tele největší božstvo našeho globálního světa?

Kavárna je přístupna od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Jan Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP**

Maiselova syngoga (Maiselova 10, P 1)

■ 5. 6. v 19.00: **Z Kocku až do Košic**. Americký klezmerový houslista a zpěvák **Yale Strom** se vrací do Prahy. Hudebník, profesor a rezidenční umělec programu židovských studií na Státní univerzitě v San Diegu již od roku 1984 provádí etnografický výzkum mezi židovskými a romskými komunitami ve střední a východní Evropě. Spolu s předním českým kontrabasistou **Petrem Dvorským** a akordeonistou **Aliaksandrem Yasinským** zahrají teskné i extatické klezmerové, chasidské i romské melodie. Info o vstupenkách viz níže.

■ 6. 6. v 19.00: **Bennewitzovo kvarteto: Mendelssohnovy inspirace**. Na programu koncertu jsou kontrapunkt z *Umění fugy* Johanna Sebastiana Bacha a smyčcové kvartety Felixe Mendelssohna-Bartholdyho a Ludwiga van Beethovena.

■ Vstupenky na koncerty lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním a rezervačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art, Prague Ticket Office a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ 19. 6. v 19.00: **Jaroslav Róna: Život a dílo**. Práce výtvarníka **Jaroslava Róny** se vyznačují často archetypálními, mytickými a apokalyptickými tématy. Kde hledá autor inspiraci pro své práce? Při jakých příležitostech vznikají jeho kresby? A jaké nové práce se rodí v ateliéru na Novém židovském hřbitově na Olšanech? U příležitosti právě probíhající výstavy *Kresby odjinud...* v Galerii Roberta Guttmanna ŽMP pohovoří výtvarník o svém díle, které osciluje od kresby a malby po plastiku a tzv. architektury. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP**

Auditorium (Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a je na ně volný vstup.

■ 11. 6.: **Deset hvězd: Historie židovských obcí v Plzni a Břežnici**. O historii lokalit v Plzni a Břežnici promluví autor stálých

**KULTURNÍ
POŘADY**

expozičních v obou objektech historik **Václav Fred Chvátal** z Muzea Českého lesa v Tachově. Přednáška je součástí přednáškového cyklu *Deset hvězd*.

■ 12. 6.: **Kniha Zohar: mystický komentář k Tóře**. Přednáška teologa **Josefa Blahy** bude věnována stvoření světa, jak jej popisuje tato mystická kniha, i jejímu literárnímu charakteru.

■ 13. 6.: **Nathaniel Reich: první egyptolog na pražských univerzitách**. Nathaniel Reich (1876–1943), potomek rozvětvené rabínské rodiny, byl prvním akademikem, který na pražské, tehdy Karlo-Ferdinandově univerzitě, soustavně přednášel egyptologii. V roce 1922 natrvalo odjel do USA, kde pro něj později byla zřízena katedra egyptologie, papyrologie a bádání o starověkém Orientu na Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning ve Filadelfii. Jeho životní osudy přiblíží prof. **Ladislav Bareš** z Českého egyptologického ústavu FF UK.

■ 16. 6. ve 14.00: **Nedělní dílna pro rodiče a děti, dvůr OV: Lvíček Arje a Desatero přikázání**. Dílna s tématem Desatera a svátku Šavuot. Prohlídka: Maiselova syngoga. Vstupné 50 Kč.

■ 18. 6.: **Aktivní organizace JDC v postkomunistickém Československu**. Organizace Americký židovský spojený distribuční výbor (JDC) má v pomoci československým Židům dlouholetou tradici. O jeho činnosti při podpoře místních židovských komunit po pádu komunistického režimu promluví první porevoluční ředitel organizace JDC pro tehdejší Československo **Yechiel Bar-Chaim**. Přednáška v angličtině s českým překladem.

■ 25. 6.: **Osvětinské album**. Jediným dochovaným fotografickým dokladem o vnitřním fungování koncentračního tábora Osvětim je náhodně nalezená sbírka fotografií, tzv. *Osvětinské album*. Přednáška správce fotoarchivu ŽMP **Martina Jelínka** objasňuje vznik alba, jeho nalezení osvětinskou vězeňkyní Lili Jacob a poválečný osud alba. Přednáška je součástí přednáškového cyklu k nové stálé expozici *Cesty bez návratu. Deportace Židů z českých zemí 1939–1945* v Pinkasově uličce.

■ 27. 6.: **Pět večerů s Billym Wilderem: Na titulní straně**. Poslední část stejnojmenného cyklu filmové historičky **Alice Aronové**. Film *Na titulní straně* (USA 1974, 105 min) byl natočen podle známé divadelní hry Bena Hechta a Charlese MacArthura. V hlavních rolích Jack Lemmon a Walter Matthau. Anglicky s českými titulky.

■ *Výstavy v prostorách OVK: Jeruzalém, všední jedinečnost*. Výstava fotografií **Leony Kalvodové**. Potrvá do 28. 6. Po-čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

tř. Kpt. Jaroše 3, Brno

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 17 hodin a vstupně na ně činí 30 Kč.

■ 4. 6. od 16.00, Skořepka 13: **Mikrosvět židovské komunity v období normalizace**. Zveme vás na krátkou prohlídku brněnské synagogy doplněnou o komentovanou procházku přes ulici Ponávka do sálu brněnské pobočky ŽMP, kde zazní přednáška dokumentaristy **Martina Šmoka**, autora výstavy *Labyrintem normalizace: židovská obec jako zrcadlo většinové společnosti*. Sraz před budovou synagogy na Skořepce 13. Vstup volný.

■ 10. 6.: **Smích skrze slzy V: Šostakovičova Symfonie č. 13 b-moll op. 113 „Babí Jar“** (1962). Zveřejnění básně *Babí Jar* mladého Jevgenije Jevtušenka, v níž sovětskou moc obvinil z ignorování hromadného masakru desetitisíců Židů na počátku války, vyvolalo na počátku šedesátých let skandál a ten brzy zasáhl i oblast hudby. Muzikolog Jan Špaček pronese závěrečnou přednášku cyklu o životě a díle sovětského skladatele Dmitrije Šostakoviče.

■ 18. 6.: **Představení knihy Jindřicha Flussera Život na úvěr**. Autobiografie Jindřicha Flussera (1917–1994) líčí nejen drastické poměry v nacistických koncentračních táborech, ale přináší také jeho úvahy o životě, osudu a lidství. Knihu představí autorova vnučka **Olga Neřoldová**, ukázky přečte herec **Michal Bumbálek**. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 20. 6.: **Domy věčnosti XII: Osoblaha, Bělá (Bialsko-Biala) – dva židovské hřbitovy v Těšínském Slezsku**. S dvojicí hřbitovů v moravsko-polském příhraničí posluchače v dalším díle svého cyklu seznámí fotografka a publicistka **Helena Bretfeldová**.

■ 23. 6. od 10.30: Nezamyslova 27, Brno-Židenice: **Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Medvídek Dubí a konec židovského království**.

■ 29. 6. od 19.30: Křišťálový sál Staré radnice: **Tal Zilber – klavírní koncert**. Hudba izraelského klavíristy a skladatele Tala Zilbera se díky neobvyklé různorodosti klasických, jazzových a popových vlivů těší velkému ohlasu a uznání. V Brně vystoupí se sborem Boston City Singers Tour Choir, ale též jako sólista. Prosíme o rezervaci míst na brno@jewishmuseum.cz. Vstupné 150 Kč studentů/ důchodců a 230 Kč dospělí.

LAUDEROVY ŠKOLY

■ **Připomínka Jom ha-šoa:** Památku obětí holokaustu jsme si připomněli několika způsoby: v reálném čase jsme se připojili k dvěma minutám ticha v Izraeli. Čtvrtáci a pátáci společně s Trevorem Sagem vyčistili 36 stolpersteinů na Starém Městě v Praze a vyhledávali informace o lidech, za které jsou kameny položeny. Ke každému jménu na stolpersteine přidali fotografii člověka, jemuž je pamětní kámen věnován.

Studenti z tercie a osmé třídy se zúčastnili vzpomínkové tryzny v Pinkasově synagoze a kvinta se připojila k veřejnému čtení jmen obětí šoa na náměstí Jiřího z Poděbrad. 19. května jsme pak pro naše studenty a jejich rodiče vypravili autobus na tryznu do terezínského gheta.

■ **Jom ha-acmaut:** Jom haacmautové aktivity se letos točily kolem tématu „Izrael jako země vědeckých inovací a vesmírného výzkumu“. Děti na prvním stupni vyhledávaly a zpracovávaly různé informace o samořiditelných automobilech, zavlažovacích systémech nebo ochranném štítu Iron Dome. Děti z druhého stupně a gymnázia pak měly možnost vyslechnout si přednášky o vesmírné sondě Berešit, inovacích v oblasti šetření vody, o odsolování mořské vody či o Feuerssteinově metodě. Odpoledne se na školním dvoře konala tradiční garden party s grilováním, zmrzlinou a živou kapelou. Během odpoledního programu byly připravené tematické dílny o vědeckých inovacích a výstava izraelského Muzea diasporu na stejné téma.

■ **Přijímací zkoušky:** V dubnu proběhlo přijímací řízení do primy osmiletého gymnázia. Z celkem 75 uchazečů bylo přijato 20 budoucích studentů. Těší nás, že o studium na škole je stále větší zájem. Škola se těší dobré pověsti jak mezi rodiči, tak mezi odborníky, o čemž svědčí i množství zájemců z řad studentů pedagogických fakult o souvislou pedagogickou praxi na LŠ.

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

(Jeruzalémská 7, Praha 1 – Nové Město)

■ Do **16. 6.** lze v synagoze zhlédnout výstavu fotografií *Horizont událostí* Marka Boudy.

■ Od **19. 6.** zveme na výstavu fotografií Hassana Sarbakhshiana *Židé v Íránu*. Uskuteční se za finanční podpory Filmové a televizní fakulty AMU v Praze, Pennsylvania State University (USA) a Advokátní kanceláře Urbášek&Partners.

Vernisáž se koná netradičně až po otevření výstavy, a sice ve středu **26. června** od 17.00 a zazní při ní přednáška *Život Židů v Íránu v 21. století*, kterou pronese odborný asistent Lior Sternfeld z katedry historie a židovských studií na Pennsylvania State Univ. Výstava je přístupna denně kromě sobot a židovských svátků od 10 do 17 hodin.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

■ V červnu pokračuje cyklus varhanních koncertů: **19. 6.** od 18.00 hraje Ursula Herrmann-Lom. Program: J. S. Bach: *Umění fugy*, BWV 1080; Arvo Pärt: *Annum per annum* (1980). Více info viz www.synagogue.cz.

SYNAGOGA TURNOV

■ Od **4. června do 5. srpna** se v synagoze představuje výstava *Charedim* – fotografie ultraortodoxních Židů z jeruzalémské čtvrti Mea šearim, které vytvořila **Eliška Blažková**. V úterý **4. 6.** od 17.00 se koná koncert studentů Ježkovy konzervatoře v Praze a dne **27. 6.** v 18 hodin se uskuteční doprovodná přednáška autorky výstavy.

VICTORIA HANNA SE VRACÍ

V létě se do ČR vrací i populární rapující rabínova dcera **Victoria Hanna**, která zpívá biblické i kabalistické texty moderním způsobem.

■ Dne **15. července** od 19.30 vystoupí v Paláci Akropolis (www.palacakropolis.cz); **16. července** v synagoze v Turnově (od 18.00, rezervace na terezie.dubinova@ohe-ladom.cz) a **17. července** v 18.00 v jičínské Židovské škole (vstupenky za 350 Kč lze rezervovat na basevi@seznam.cz).

■ Ve dnech **17.–19. 7.** povede v centru Duhová medicína v Jičíně hlasový seminář. Náplní workshopu je „setkání minulosti a přítomnosti skrze hlas a židovské posvátné texty“. Cena semináře: při platbě do 15. 6. 5500 Kč, do 15. 7. 5750 Kč. Dílna bude vedena v angličtině a tlumočena do češtiny. Je určena pro účastníky všech úrovní, bez ohledu na míru zkušenosti.

Na seminář se můžete přihlásit zde: <https://cs-cz.facebook.com/events/1162924087202807/>. Více informací, přihlášky na seminář a rezervace míst na koncerty na tel. 739 440 361 nebo: terezie.dubinova@ohe-ladom.cz.

VARHANNÍ KONCERT S MLUVENÝM SLOVEM

■ V úterý **4. června** od 19.00 se v kostele sv. Tomáše na Malé Straně (Josefská 8, P 1) koná varhanní koncert s mluveným slovem. Jedná se o akci v rámci interkulturního, in-

terdisciplinárního mezinárodního projektu IPS-WIEN k 30. výročí pádu železné opony a 80. výročí nacistické okupace *Na pomezí hudby sfér – hudba bez hranic*. V rámci programu vystoupí představitelé řádu augustiniánů, židovské komunity a města, evropský projekt a jeho motivaci představí prezident IPS a koncertní varhaník a historik Rainer König-Hollerwöger. Zazní skladby od W. A. Mozarta a orchestrální variace a *Fuga aeterna Moses* na téma lidové písně z Izraele *Šalom chaverim*. Vstupné dobrovolné.

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ **3. 6.** od 14.00: Koncert studentů Pražské konzervatoře ze třídy prof. Libora Nováčka.

■ **5. 6.** od 14.30: Vernisáž výstavy výtvarných děl Jany Dubové.

■ **12. 6.** od 14.30: Koncert hudební skupiny Koty swing band.

■ **26. 6.** od 14.30: Vernisáž výstavy obrazů Lucie Lienerové.

■ Výstavy: Co se do *Obecních novin* nevešlo – fotografie Petra Balajky.

OPRAVA ŠPANĚLSKÉ SYNAGOGY

■ Španělská synagoga se 1. června uzavírá kvůli částečné opravě a restaurování. Veřejnosti bude zpřístupněna znovu v posledním čtvrtletí příštího roku. Návštěvníkům pak nabídne novou stálou expozici včetně interaktivních prvků i moderní zázemí.

Nová podoba stálé expozice s pracovním názvem *Židovská emancipace, šoa a poválečné Československo (1780 – současnost)* navazuje na současnou stálou expozici *Dějiny Židů v Čechách a na Moravě v 19.–20. století*, jež vznikla během první významné rekonstrukce budovy v letech 1994–1998. Změny doznají především prostředky a styl prezentace, její stylové a technické provedení, které s citem pro architekturu stavby počítá s multimediálními a interaktivními prvky. Kromě tematického výběru vzácných sbírkových předmětů v novém uspořádání a významovém kontextu si tak zájemci budou moci například na dotkových obrazovkách listovat historickými dokumenty, prohlížet si fotografie a umělecká díla či vyhledávat v databázi významných židovských osobností.

Moderní výstavní expozice si vyžádá stavební úpravy včetně vybudování nového technologického a návštěvnického zázemí a bezbariérového přístupu. Autorem rámcového libreta nové stálé expozice je PhDr. Arno Pařík, jednotlivá témata připravované expozice pak zpracovali vědečtí pracovníci muzea částečně za přispění externích odborníků. Realizační práce budou zahájeny v červenci 2019 a potrvají do posledního čtvrtletí roku 2020.

ŽNO BRATISLAVA

V **júni** oslávia narodeniny: pani MUDr. Eva Janovicová – 82 rokov; pani PhDr. Gabriela Mencerová – 78 rokov; pán Ing. Jozef Neumann – 73 rokov; pán Pavol Novák – 71 rokov; pán Otto Šimko – 95 rokov; pán Štefan Tarnai – 50 rokov; pán Juraj Weiss – 65 rokov; pán Pavel Weiss – 74 rokov, a pán Štefan Zobel – 70 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V mesiaci **jún** slávia sviatok svojich narodenín: pán Juraj Strelinger, nar. 13.6. – 70 rokov, a pán Ivan Belan, nar. 26.6. – 74 rokov. Prajeme im veľa zdravia, spokojnosti a pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **červnu** oslaví narodeniny: pani Kateřina Bartošová, nar. 9.6. – 27 let; pan Zdenko Brandejs, nar. 29.6. – 84 let; pan Pavel Fried, nar. 13.6. – 89 let; pani Růžena Hanáčková, nar. 9.6. – 69 let; pani Judita Havelková, nar. 20.6. – 59 let; pan David Mayer, nar. 2.6. – 40 let; Maxmilián Mayer, nar. 21.6. – 4 roky; pan Josef Ondra, nar. 11.6. – 61 let; pan Petr Pisk, nar. 28.6. – 45 let; pani Kateřina Rusňáková, nar. 8.6. – 37 let; pani Veronika Ruth Slavíková, nar. 17.6. – 35 let, a pani Iva Vlčková, nar. 25.6. – 38 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **červnu** oslaví narodeniny: pani MUDr. Růžena Möstlová, nar. 5.6. – 70 let; pan Chaim Kočí, nar. 7.6. – 42 let, a pan Ing. Hanuš Hron, nar. 18.6. – 94 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **júni** slávia sviatok narodenín: pán Ing. Ivan Barkányi – 71 rokov; pán JUDr. Alexander Fuchs – 71 rokov; pani MUDr. Edita Gancózy – 67 rokov; pani Eva Glucková – 73 rokov; pán Pavol Grossman – 66 rokov; pani MUDr. Ludmila Grossmannová – 62 rokov; pani Katarína Hermelová – 67 rokov; pán Peter Holý – 66 rokov; pán Ing. Pavol Jesenský – 58 rokov; pán MUDr. Alexander Jedlovský – 89 rokov; pani Mgr. Katarína Kamenská – 66 rokov; pán Gabriel Klein – 80 rokov; pán Alfréd Novák – 94 rokov; pán PhMr. Peter Novák 67 rokov, a pán Ing. Ivan Vesel – 74 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **červnu** oslaví životní jubileum: pani Margit Příborská, nar. 4.6. – 92 let; pan Pavel Gerö, nar. 6.6. – 73 let, a pan Michal Hron, nar. 18.6. – 70 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO OLOMOUC**

V **červnu** oslaví životní jubileum: pani Mgr. Zuzana Talášková, nar. 25.6. – 54 let; pani Daniela Zavadilová, nar. 23.6. – 81 let; pani Monika Janáček, nar. 10.6. – 45 let, a pan Julius Meinel, nar. 9.6. – 60 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V měsíci **červnu** oslaví narodeniny: pan MUDr. Antonín Bělař, nar. 15.6. – 75 let; pani Hana Gregorová, nar. 3.6. – 67 let; pan Petr Hlubík, nar. 18.6. – 54 let; pani Adriana Malá, nar. 13.6. – 67 let; pani Jarmila Nováková, nar. 19.6. – 86 let; pani PhDr. Milena Slaninová, nar. 13.6. – 73 let; pan Radek Sova, nar. 6.6. – 54 let, a pani MUDr. Hana Vavrečková, nar. 24.6. – 81 let. Přejeme jim vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **červnu** oslaví narodeniny: pani Iva Kinclová – 58 let; pani Bc. Tereza Kohoutová – 33 let; pani Dagmar Löwyová – 39 let; pan Ing. Ivan Martin – 71 let; pan Jan Schwarz – 72 let, a pan Oldřich Witz – 94 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a lásky.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **červnu** oslavují narodeniny tito naši členové: pani Věra Čeňková, nar. 4.6. – 93 let; pani Albertina Farská, nar. 5.6. – 98 let; pani Eva Formánková, nar. 24.6. – 83 let; pani Hana Hnátová, nar. 20.6. – 95 let; pani Helena Horáčková, nar. 4.6. – 85 let; pani Josefa Kačenová, nar. 8.6. – 81 let; pani Eva Lišková, nar. 30.6. – 90 let; pani Fany Pytelková, nar. 20.6. – 92 let; pan Jiří Reiner, nar. 7.6. – 80 let; pani Karla Reková, nar. 24.6. – 96 let; pan Petr Riesel, nar. 3.6. – 86 let; pani Shaer Etti Minaševna, nar. 10.6. – 84 let; pani Naděžda Sikytová, nar. 27.6. – 84 let; pani Liduška Lea Skácelová, nar. 18.6. – 86 let; pani Alena Šourková, nar. 6.6. – 91 let; pani Marie Vitovcová, nar. 15.6. – 91

let; pani Zuzana Zavadová, nar. 12.6. – 81 let, a pani Myra Zelinková, nar. 29.6. – 81 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že dne 27. 4. 2019 zemřel ve věku 55 let pan MUDr. Pavel Horovič. Se zesnulým jsme se rozloučili 29. 4. v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Zichrono livracha.

Dne 12. 5. 2019 zemřel ve věku 72 let pan PhDr. Jan Munk, předseda ŽO v Praze. Se zesnulým jsme se rozloučili 13. 4. v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Zichrono livracha.

Dne 13. 5. 2019 zemřela pani Věra Samohýlová ve věku 81 let. Se zesnulou jsme se rozloučili 21. 5. v obřadní síni Nového židovského hřbitova. *Zichrono livracha.*

Dne 19. 5. 2019 zesnula ve věku 97 let pani Zuzka Podmelová. Se zesnulou jsme se rozloučili 22. 5. v obřadní síni Nového židovského hřbitova.

Zichrono livracha.

ŽNO PREŠOV

V **júni** oslávia narodeniny: pán Peter Červeňák – 31 rokov; pán Ing. Bernhard Eckhaus – 65 rokov; pán PhDr. Miloš Kriššák, PhD. – 38 rokov, a pán MUDr. Ivan Schvalb – 62 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci máj budú mať sviatok členky našej obce: pani MVDr. Anna Tömösváryová, nar. 24.5. – 71 rokov, a pani Marta Lustigová, nar. 27.5. – 69 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **červnu** oslaví své narodeniny: pani Drahomíra Kráslová, nar. 5.6. – 64 let, a pani Alena Šplíchalová, nar. 30.6. – 69 let. Hodně zdraví a spokojenosti jim přeje celá teplotická obec *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO TRENČÍN

V **júni** oslaví narodeniny: pani Eva Héberová – 70 rokov; pani Ing. Natalia Kazatsker – 65 rokov; pani Olga Rumanovská – 77 rokov, a pán Ernest Šimončík – 80 rokov. Srdečne gratulujeme a prajeme všetko dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **červnu** blahopřejeme k narodeninám pani Michaelae Fišerové a panu Davidu Narwovi. Jmenovaným přejeme hodně zdraví a osobních úspěchů.

Ad mea veesrim šana!

NOVÝ PREZIDENT UKRAJINY

Když se v květnu stal novým prezidentem Ukrajiny vystudovaný právník, ale profesí herec, komik, filmový producent a bavič Volodymyr Oleksandrovyč Zelenskyj, komentáře se zabývaly i tím, jakou roli pro Ukrajinu, zemi, která bývá označována jako silně „antisemitská“, by mohl sehrát jeho židovský původ. Při prezidentské kampani se antisemitská rétorika neprojevila, oponenti mířili spíše na fakt, že Zelenskyj jako představitel ruskojazyčné menšiny, která je v současné rusko-ukrajinské válce vnímána jako „spojenec nepřítele“, by mohl být bezpečnostním rizikem.

Nový prezident si ze svého původu dělá spíše legraci, je to prý „sotva dvacetina dlouhého seznamu jeho nedostatků“. Představitelé židovské komunity upozorňují na to, že Zelenskyj nemá být považován za „židovského prezidenta“, neboť „není členem obce, není zbožný, nedrží židovské tradice a nikdy o sobě nemluví jako o Židovi“. Jeho zvolení (jako předtím i jmenování židovského premiéra Hrojsmana) sice může fungovat jako silný argument pro ty, kdo (především v ruských médiích) tvrdí, že na Ukrajině po revoluci roku 2014 vládne antisemitský extremismus, ale jinak jeho původ asi žádný reálný dopad mít nebude.

STAROSTA V ŽIDOVSKÉM LABOURISTICKÉM HNUTÍ

Muslimský starosta Londýna Sadiq Khan se stal mimořádným členem Židovského labouristického hnutí, které ostře kritizuje vůdce labouristů (LP) Jeremyho Corbyna, že se nedokáže vypořádat se silicím antisemitismem ve straně, neřeší ani nejzávažnější antisemitské výpady, a vyslovilo mu proto nedůvěru. V prohlášení, které starosta ke svému kroku vydal, označil LP za „příliš pomalou v potírání antisemitismu“ a politoval „skličující ztráty důvěry mezi labouristy a židovskou komunitou“.

ROZDĚLENÉ MĚSTO

Tématu varšavského ghetta se věnuje nový snímek nazvaný *Varšava – rozdělené město*. Obsahuje záběry z desetiminutového amatérského filmu, který v ghettu natočil jeden polský obchodník. O filmu, natočeném 8mm kamerou, na kterém jsou vidět hlady vysílení lidé nebo děti, které se snaží pašovat jídlo z árijské strany, a zbořené budovy, se léta nevědělo. Před 15 lety se jím začal zabývat režisér Erik Bednarski, který staré záběry zkombinoval se scénami ze stejných míst v součas-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mark Podwal: *Darování Tóry*.

ŠAVUOT SAMEACH

nosti, vzpomínkami přeživších i výkladem historiků.

POŽÁRY V IZRAELI

Ve druhé půli května vypuklo v Izraeli kvůli vlně veder přesahujících 40 stupňů Celsia, zkrátům v elektrickém vedení, nedbalému hašení ohňů na svátek Lag bamer, ale také zhářství (zápalným balonům z Gazy) na tisíc požárů. Shořelo na 2000 akrů lesů, nejvíce je poškozený les Ben Šemen v centru země. Ohni padlo za obětí padesát domů, téměř zcela vyhořela osada Mevo Modiim, již zakládal americký „zpívající rabin“ Šlomo Carlebach, škody utrpěl i sousední kibuc Harel. Pomáhat přijeli i požárníci ze zahraničí, z Kypru, Chorvatska, Řecka či Egypta.

BEZ KIPY?

Německý komisař pro antisemitismus Felix Klein sdělil mj. v obsáhlém interview, že německým Židům nemůže doporučit, aby nosili kipu „kdekolí a kdykolí“, ne-

boť je nebezpečné veřejně se projevovat jako Žid. Loni došlo v zemi k 1800 útokům na Židy, většinou je spáchali pravicoví extremisté. Podle komisaře je důležité, aby byli lépe připraveni policisté, kteří by si měli osvojit definici antisemitismu. Na Kleinova slova reagoval mj. berlínský rabin Teichtal, jenž prohlásil, že skrývání identity nic neřeší, a ministr vnitra J. Herrmann varoval: „Nebudeme-li se zabývat nenávistí vůči Židům, přenecháváme prostor extremistům.“

PŘIPOMÍNKY ATENTÁTU

Roku 2012, u příležitosti 70. výročí atentátu, který 27. května 1942 provedli českoslovenští parašutisté Jozef Gabčík a Jan Kubiš na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, se v budově Knesetu konala výstava artefaktů připomínající tento čin. Zájemci si mohli prohlédnout aktovku, v níž Kubiš ukrýval granát, repliku bomby či osobní věci Jozefa Gabčíka; z Jeruzaléma pak výstava putovala po dalších městech. A před rokem, v červenci 2018, u příležitosti návštěvy předsedy Senátu ČR M. Štěcha a předsedy Slovenské národní rady A. Danka v izraelském parlamentu, obdrželi tito ústavní činitelé od mluvčího Knesetu vyznamenání in memoriam pro oba parašutisty. Připomeňme, že zatímco Izraelci představitele západního odboje ocenili, když roku 2017 slovenský prezident Kiska žádal, aby mohl spolu s českým prezidentem Zemanem oba parašutisty vyznamenat, nedočkal se z Pražského hradu žádné reakce.

(am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daníček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 31. 5. 2019. Cena 20 Kč (0,90 €)